Ўзбекистон АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ

ÖZBEKISTON ADABIYOTI VA SAN'ATI

1999 йил

ҲАФТАЛИК ГАЗЕТА | 1956 йил 4 январдан нашр этила бошлаган | ● 21 май, №21 (3508) ●

МУСТАМЛАКАЧИЛИК ДАВРИ ҚУРБОНЛАРИ ХОТИРАСИНИ АБАДИЙЛАШТИРИШ БЎЙИЧА ЖАМОАТЧИЛИК КОМИССИЯСИНИНГ РЕСПУБЛИКА ФУҚАРОЛАРИГА МУРОЖААТИ

Ҳурматли ватандошлар!

Яқинда халқимиз муҳтарам Президентимизнинг Фармони билан белгиланган Хотира ва Қадрлаш кунини умумхалқ байрами сифатида нишонлади. Бутун мамлакатимиз бўйлаб қонли жанггоҳларда ҳалок бўлганларнинг руҳи поклари ёдга олинди, халқимиз манфаати, Ватанимиз равнақи учун ҳалол меҳнат қилиб, кексалик гаштини суриб яшаётган онахону отахонларимизга иззат-икром, ҳурмат-эҳтиром кўрсатилди. Бу байрам ўтганларни хотирлаш, тирикларни ҳамиша қадрлаш асрий анъаналаримиз эканлиги, бу анъана истиқлол шарофати билан бардавомлик касб этганлигининг яна бир намойиши бўлди. Юрт озодлиги, халқ эркинлиги йўлида жон тиккан, ғайрат-шижоат кўрсатган инсонлар қадр-қимматининг чин посбони истиқлолдир. Бу ҳақиқат халқимиз, айниқса, ёшларимиз онгидан мустаҳкам ўрин олишида бу байрамнинг аҳамияти каттадир.

Эл-юрт озодлиги ва мустақиллиги, эркинлиги ва адолат тантанаси учун курашган, бу машаққатли йўлда қурбон бўлган инсонлар хотирасини эъзозлашга барчамизни даъват этаётган Юртбошимиз яқинда яна бир хайрли ва савобли ишга қўл урдилар. Президентимизнинг Фармойиши билан мустамлакачилик даврида қатағон қилинган фидойи кишилар хотирасини абадийлаштириш, уларнинг ҳаёти ва фаолиятини, илмий-ижодий меросини чуқур ўрганиш бўйича жамоатчилик комиссияси тузилди. Фармойишда комиссия ўз фаолиятини кенг жамоатчилик ва мутахассислар фикр-мулоҳазаларини инобатга олган ҳолда ташкил этиши лозимлиги алоҳида уқтирилган.

Мана шу масъулиятли вазифадан келиб чиқиб, азиз юртдошлар, сизга мурожаат қиламиз:

— оилангизда, маҳаллангизда ёҳуд шаҳрингизда, яшаган, қатағон қурбони бўлган кишилар ҳаёти ва фаолиятига дахлдор ҳужжатлар, улар билан боғлиқ буюмлар, яқин кишиларингиздан эшитган хотираларингиз бўлса,

— фуқаролар уруши, коллективлаштириш даври, шахсга сиғиниш йиллари ўз она юртидан қувғин қилинган, яқин ва узоқ хорижда яшашга маҳкум бўлган қариндош-уруғларингиз тўғрисида маълумотлар бўлса,

— «ўзбеклар иши», «пахта иши» деган ноҳақ айбловлар жараёнида судланган ва қурбон бўлган яқинларингиз ҳақидаги материаллар бўлса,

— барча тафсилотлари, ҳужжат намуналари, исми шарифи ва манзиллари аниқ ва холис ёритилган ҳолда мактуб ва бошқа жўнатмалар шаклида ёҳуд шахсий мурожаат йўли билан комиссия номига йўллашингизни илтимос қиламиз.

Халқ ва Ватан ҳуррияти йўлида азиз жонларини фидо қилган ҳар бир ватандошимизнинг исми шарифини тиклаш ва хотирасини абадийлаштиришдай масъулиятли ва савобли иш барчамизнинг сиёсий ва фуқаролик бурчимиздир.

Жамоатчилик комиссияси аъзолари:

Наим КАРИМОВ, Аҳмад АЛИЕВ, Дилором АЛИМОВА, Неъмат АМИНОВ, Саид АҲМАД, Холида АҲРОРОВА, Набижон БОҚИЙ, Хуршид ДЎСТМУҲАММАД, Бойбўта ДЎСТҚОРАЕВ, Низомиддин МАҲМУДОВ, Собир МИРВАЛИЕВ, Абдулла ОРИПОВ, Рауф ПАРФИ, Нодира РАШИДОВА, Шуҳрат РИЗАЕВ, Ҳалим САИДОВ, Хайриддин СУЛТОНОВ, Шерали ТУРДИЕВ, Бегали ҚОСИМОВ, Иброҳим ҒАФУРОВ, Озод ШАРАФИДДИНОВ, Ислом УСМОНОВ.

Манзилимиз: Тошкент шаҳри, Мовароуннаҳр кўчаси, 6-уй, «Маънавият ва маърифат» республика жамоатчилик маркази.

Тел: 133-67-91, 139-05-30, 139-05-22.

БИРИНЧИ ДАЪВАТКОР ҚЎНҒИРОҚ

Ўқув йили охирида сўнгги қўнғироқ чалиш одати мактабларимизга қандай кириб келганини билмайману, бироқ унинг илдизи шу ўзимизнинг Шарққа бориб тақалганми, деб ўйлаб қолдим.

Ҳар гал баҳор оёқлаб, мактабларда «битириш мавсуми» бошланиши билан ёдимга карвон тушади. Шу ўзимизнинг қадимги Шарқ карвони. Бўйнидаги қўнғироғини «жангир-жунгир» қилиб, манзилнинг танобини тортишга чоғланган карвон. Йўлдаги не-не машаққатлару ранж-балолардан, жаннати боғлару чароғон манзиллардан огоҳ этувчи қўнғироқ.

Мактаблардаги Сўнгги қўнғироқ ҳам ўқувчилар учун ҳов ўша олдиндаги манзил сари чорлов бўлса, ажаб эмас. «Ёшларимизни нурли йўллар кутаяпти. Ҳамма ёқ бадастур» деган газетча шиор бўларди. Ҳеч-да! Битирувчилар ҳаёт тўфонларини енгиб, тоғу довонлардан ошибгина бу нурни жилвалантиришади. Ўзларининг меҳнатлари билан, иқтидору салоҳиятлари, ақл-заковатларию ирода, эътиқодлари билан жилвалантиришади.

Алоҳа, Сўнгги қўнғироқ ўқувчилик даври интиҳоси, катта ҳаёт ибтидоси. Шубҳасиз, унутилмас давр. Битирувчи учун ҳам, унинг ота-онаси учун ҳам байрам. Бироқ бу байрам кейинги йилларда катта базмларга, тўйга айланиб кетяпти. Базм ортидан то тонггача санғиб кўча кезиш-чи?! Ҳамма битирувчиларнинг ота-онаси ҳам фарзандини қўриқлаб «оқ оқшом»да кезмайди-ку! Бундай битириш кечаларию «Оқ оқшом»ларнинг кўпи унутилиб кетади. Баъзан нохуш ходисалар рўй берган кечаларгина ўзидан «унутилмас» таассурот қолдирмоқда...

Дарвоқе, асосий гап шу ерда: битириш оқшомининг йигит-қизлар ёдида бир умр муҳрланиб қолиши. Шунинг учун бу кечани базмга айлантириш шарт эмас, балки бошқача бир тарзда, эсда қоларли шаклда ўтказиш зарур. Бунга ўқитувчилар, ота-оналар, маҳалла-кўй саъй-ҳаракати керак бўлади. Токи битириш оқшоми ёшлар қалбида еб-ичиш, сайру саёҳат сувратида эмас, балки ҳаётнинг энг унутилмас лаҳзалари сифатида дарж уйғотсин.

Асқар ШОКИР

МУБОРАК ТАСБЕҲ
4-бет

«ФАРҲОД ВА ШИРИН»НИНГ ТОЖИКЧА ЖАРАНГИ
3-бет

Фармон ва ижро

ДУНЁГА... САЙЁҲЛИК БИЛАН ҲАМ

Ўзбекистонда туризмни ривожлантириш учун жуда катта табиий шарт-шароитлар, бой тарихий-маданий обидалар мавжуд. Шу боисдан ҳам Хива, Самарқанд, Бухоро каби шаҳарларимиз жаҳон туризм ташкилотлари томонидан тарихий ва маданий жиҳатдан ноёб масканлар сифатида ҳақли равишда тан олинган. Фикримизга шу йил апрел ойида Жаҳон сайёҳлик ташкилоти Европа Комиссиясининг мамлакатимиз пойтахтида ўтган 34-сайёр сессиясини, сўнгра шу йилнинг 20 апрел куни Самарқандда Жаҳон сайёҳлик ташкилоти, ЮНЕСКО ва «Ўзбектуризм» миллий компанияси ўзаро ҳамкорликда уюштирган «Туризм ва маданият» халқаро семинари ва унда «Жаҳон маданий меросини асраш» деб номланган Хива декларациясининг қабул қилинишини мисол сифатида келтириш мумкин.

Бироқ бугунги кунда сайёҳлик фаолияти республикамизнинг ижтимоий-иқтисодий ҳаёти билан чамбарчас боғланиб кетмагани бу соҳада жаҳон тажрибаси ва миллий анъаналарнинг устуворлиги етишмаётгани, янги хўжалик шароитида ишлаш учун ходимларда юқори касбий малака, ишбилармонлик фаоллиги ва ишчанлик тўлақонли эмаслиги кўзга ташланмоқда. Бу ҳол, аввало, сайёҳлик ишларини бозор муносабатларига тўлиқ ўтказишга тўсқинлик қилади. Қолаверса, давр давлатимиз маданий сиёсатининг таркибий қисми ва истиқболи сифатида туризм бўйича Давлат дастурини ишлаб чиқиш ҳамда уни амалга ошириш зарuriятини кун тартибига қўймоқда.

Ўзбек туризмини халқаро сайёҳлик бозорига узвий қўшиш, Ўзбекистоннинг маданий-тарихий ва маънавий меросини жаҳон ҳамжамиятига тарғиб қилиш, шунингдек, сайёҳларга хизмат кўрсатиш сифатини жаҳон андозалари даражасига етказиш мақсадида Президентимизнинг «2005 йилгача бўлган даврда Ўзбекистонда туризмни ривожлантириш Давлат дастури тўғрисида»ги Фармони қабул қилинди. Моҳияти ва эътибори жиҳатидан жуда катта аҳамиятга эга бўлган бу ҳужжат туризмнинг эртанги куни учун яратилган нурли йўлдир.

Дастурда Маданият институтини Маданият ва туризм институтига айлантириш, Ўзбекистон Республикасининг АҚШ, Япония, Буюк Британия, Германия, Франция ва Италиядаги элчихоналарида маданият ва туризм масалалари бўйича маслаҳатчи лавозим бирликларини жорий этиб, булар таъминотининг 50 фоизи «Ўзбектуризм» Миллий компанияси маблағлари ҳисобидан амалга оширилишига алоҳида аҳамият берилган. Шунингдек, бу ҳужжатда «Умид» жамғармаси ҳар йили қобилиятли талабаларни сайёҳлик индустрияси мутахассисликлари бўйича етакчи хорижий мамлакатларга мақсадли таълим олиш учун юборишга шарт-шароитларни яратиши ҳам кўзда тутилган.

Хўш, Фармонга асосан юртимизда туризмни ривожлантириш Давлат дастурини ҳаётга татбиқ этишда шу соҳанинг барча мутахассислари олдида турган долзарб вазифалар нималардан иборат бўлиши керак?

Биринчидан, дастурни амалга оширувчи Мувофиқлаштирувчи кенгаш қошида маданият ва сайёҳлик истиқболларини олдиндан белгилаш масалалари ҳамда таълим-тарбия жараёнини такомиллаштириш бўйича таклифлар тайёрлаш ва амалий иш олиб бориш, бу соҳаларга кадрлар тайёрлашда республиканинг иқтисодий-маданий ривожланиши, мавжуд муассасаларда мутахассис кадрларга бўлган талабни изчил ўрганиш мақсадида илмий-услубий марказ ташкил этиш зарур.

Иккинчидан, Фармонга асосан Маданият билимгоҳининг Маданият ва туризм институтига айланиши ҳар бир профессор-ўқитувчидан янгича ишлаш усулига ўтишни талаб этади. Эндиликда таҳсил мазмуни ва шакллари асосан миллатимиз руҳига мос тарзда, шарқона тарбия асосида бозор иқтисодиёти ҳамда сайёҳлик фаолияти учун устивор аҳамиятга эга бўлган йўналишлар бўйича малакали мутахассислар тайёрлашга қаратилмоғи лозим. Институт қошида маданият ва туризм академик лицейи ташкил этиш янада долзарб бўлиб, мазкур таълим тизимининг узлуксизлигини ҳамда тўлиқ бўлишини таъминлайди. Шу билан бирга, унинг жаҳон андозаларига мос равишда фаолият кўрсатишига замин ҳозирланади.

Учинчидан, маданият ва сайёҳлик соҳаларидаги бакалаврият ва магистратура бўйича давлат таълим стандартларини ишлаб чиқиш, юқори малакали кадрлар тайёрлашга қодир етук профессор-ўқитувчилар таркибини шакллантириш лозим.

Тўртинчидан, туризм касбини танлаган ёшлар бозор иқтисодиёти қонунлари ҳақидаги таълимни ўзлаштиришлари алоҳида муҳимдир. Чунки ходим бу соҳада қандай вазифани бажармасин, у албатта, бошқарув маҳорати ва иқтисодиёт билан тўқнашади. Шу боис, институт таҳсил режаларида бошқариш фаолиятида талабанинг имкониятини фаоллаштирувчи менежмент, маркетинг ва иқтисодиётга оид фанлар етакчи ўринни эгалламоғи даркор.

Хулоса қилиб айтганда, юртбошимиз томонидан қабул қилинган ушбу Фармон талаба ёшларимиз маданият ва туризм илмини ўргана бориб, ўз касбини чуқур идрок этган, жаҳонга ақл-идрок, таҳлил-мушоҳада кўзи билан қарайдиган, юксак маърифатли комил инсон ва теран фикрли мутахассислар бўлиб етишишига илмий манба бўлиб хизмат қилади.

Аҳмаджон РЎЗМЕТОВ,
Тошкент давлат Маданият ва туризм институти, Маданиятда бошқарув ва иқтисод кафедрасининг мудири

МУСТАҚИЛЛИК — ҲАЁТИМДАГИ ЭНГ УЛКАН ҲОДИСА

Эҳтиром

Президентимиз Фармонига биноан миллий адабиётни ва маданиятни ривожлантиришга қўшган салмоқли ҳиссаси, халқимизнинг маънавий дунёсини бойитиш йўлидаги самарали хизматлари ҳамда маънавий-маърифий ислоҳотлар жараёнидаги фаол иштироки учун Ўзбекистон халқ ёзувчиси Тўлапберган Қаипберганов «Эл-юрт ҳурмати» ордени билан мукофотланди. Ана шу қувончли воқеа муносабати билан биз адибни табрикладик.

— Тўлапберган оға, мукофотлар муборак бўлсин!

— Раҳмат.

— Мана шу қувончли дамларда кўнглингиздан нималар кечаяпти?

— Ҳозир кўнглимдан нималар кечаётганини ўйлаб, тасаввур эта олмайман. Фақат ҳис этаяпман. Бағоят хурсандман. Юрагимда миннатдорчилик ва шукроналик туйғулари жўш урмоқда. Бу — халқимизга, Президентимизга миннатдорчилик, Ватанимизнинг мустақиллигига шукроналик туйғуларидир...

Гап шундаки, ёзувчи жамиятни эмас, жамият ёзувчини яратади. Тўғрироғи, ёзувчини жамиятга халқ беради. Жамият эса ўша ёзувчини шакллантиради. Яъни ёзувчининг қандай ёзувчи эканлигини жамият белгилайди. Ёзувчи жамиятга халқнинг дардини, орзу-армонларини айтади ва ёзувчи жамият манфаатларига хизмат қилади. Шунга кўра ёзувчи маҳорати белгиланади. У битган асарларнинг қадр-қиммати аниқланади, бадиий хусусиятлари баҳоланади.

Масалан, шўро даврида қанчадан-қанча ёзувчи пайдо бўлди. Бу ёзувчилар ўша даврни мадҳ этадиган, ҳукмрон сиёсат манфаатларига хизмат қиладиган ёзувчилар эди. Бироқ ўша даврда ўз халқи, ўз миллати манфаатларини ҳимоя этадиган, инсон қадриятларини эъзозлайдиган ёзувчилар ҳам бор эди. Уларни эса ўша жамият «миллатчи» сифатида таъқиб этди. Тоталитар тузум тарихий ҳақиқатни бузиб кўрсатишга, хотирани кўмиб ташлашга ва миллат ғурурини йўқотиб юборишга ҳаракат қилди. Бироқ инсон иродаси мустаҳкам экан. Миллатнинг ўзаги бақувват экан. Мустақил бўлдик.

— Мустақиллик сизнинг ҳаётингизда қандай кечди? Сиз мустақилликни қандай ҳис этасиз?

— Мустақиллик бизга нима берди? Аввалам бор, биз ўзимизни ўзимиз топдик. Илгари бизга ўзгалар қараши керак, биз учун ўзгалар қайғуриши зарур деб юрар эдик. Ўзгалардан ғамхўрлик кутар эдик. Энди эса ҳар бир киши ўзининг мустақил инсон эканини ҳис этди. инсон ўзи ҳақида мустақил фикрлай бошлади. Бировнинг боши билан яхши яшай олмаслигини англади. Ҳар киши бошқа одамни ўзининг нуқтаи назаридан кузатади. Ҳар бир халқ ҳам шундай, ўзининг дунёқараши билан бошқа халқни тушунади. Унинг бошқа халқлар олдидаги обрўйи ҳам шу билан белгиланади. Тарихга назар ташлаганда ҳам шундай. Биз тарихга бугуннинг кўзи билан қараймиз. Шу дамда бир воқеа эсимга тушди. Бир тўйда ўтириб эдик. Зиёфат қуюқ. Ёнимда ўтирган бир дўстим қип-қизил, чиройли, сирти бежирим олмани дастурхондан олиб зўр иштаҳа билан арчиди. Арчиди-ю, бизга бир парракдан улашмоқчи бўлиб кесган эди, ичи шундоқ чириб кетган экан. Ҳаммамиз беихтиёр кулиб юбордик. Советлар даври ҳам ана шу олмага ўхшайди — сирти чиройли, ичи чириган. Халқимизда ушбу воқеликнинг изоҳига монанд яхши бир мақол бор: «Сирти ялтироқ, ичи қалтироқ».

— Тўлапберган оға, сиз асосан тарихий асарлар битгансиз. Тарихга кўп мурожаат қиласиз. Тарих бадиий асарга кўчиралаётганда қандай адабий мезонларга амал қилинади?

— Тарихга жонсиз ҳодиса деб қараш керак эмас. Тарих ҳар бир инсон назари билан, фикри-ёди билан тирикдир. Иккинчидан, тарихни тирик ўқитувчи деб атайдилар. Чунки, тарихни билмаган одам бугунни билмайди, эртасини ўйламайди. Тарихга қараб, келажакни ўқиш мумкин.

Яқинда машҳур тарихчи олим Ҳамид Зиёевнинг «Истиқлол — маънавият негизи» деган китобини ўқиб чиқдим.

Китобдаги «Икки буюк сана: 1370 ва 1991» сарлавҳа менга жуда ҳам ёқди. Она Ватанимиз тарихидаги ушбу икки буюк сана билан бутун аждодлару авлодларимиз фахрланган. 1370 йилда буюк бобокалонимиз Амир Темур ўзбек давлатини тузди. 1991 йилда Ўзбекистонда мустақиллик эълон этилди. Бу Президентимиз Ислом Каримов шахси билан боғлиқ. Ушбу икки сана ўз мазмун ва моҳияти билан битта шарафли воқеани: юртнинг озодлиги, Ватаннинг мустақиллиги, жаҳонда ўзбек давлатининг қарор топганлигини ифодалайди. Тарихчи олим ана шу икки санада ташкил топган мустақил давлатларни бир-бирлари билан қиёслар экан, уларнинг ўзига хос белгиларини кўрсатади, ички ва ташқи сиёсати мазмунини чуқур илмий таҳлил этади.

«Икки буюк сана: 1370 ва 1991» мақоласидаги гаплар менинг кўнглимдаги гаплар эди. Уларни тарихчи олим биринчи бўлиб айтиб қўйгандай туюлди менга. Бизнинг бир-биримиз билан кўнглимиз яқин

(Давоми 2-бетда.)

Мусаввир устахонасида

ДУКЧИ ЭШОННИ... ТАНИЙСИЗМИ?

Ўзбекистон халқ рассоми, академик Малик Набиев устахонасида ўнлаб тарихий шахслар суратларини кўриб ҳайратда қолдик: Спитамен, Муқанна, Беруний, Ибн Сино, Ал Хоразмий, Закариё Розий, Ал Фарғоний, Соҳибқирон Амир Темур, Мирзо Улуғбек, Бобур... Малик ака яхши ниятда икки мингинчи йилда бўладиган саксон беш ёшлик таваллудларига тайёргарликни бошлаб юборибдилар. Катта кўргазма очмоқчи эканликлари ва барча яратган асарларини санъат мухлисларига кўрсатишларини қувонч билан билдирдилар.

Дастгоҳда (мольберт) бўз матода жонланаётган бир тасвир турарди. Бу қиёфа бизга таниш: китобда фото суратини кўрганмиз. Рус босқинчиларига қарши курашда дорга осилган андижонлик Муҳаммадали халфа Собир ўғли — Дукчи Эшон эди. Мусаввирнинг мақсади шу инсон ҳақида туркум асарлар яратиш экан.

— Бу ишга ўтган йили киришгандим, — деди у киши. — Дукчи Эшон бошчилигидаги озодлик қўзғолонига юз йил тўлганди. Изланишларим узоқ давом этгани учун асарим тайёр бўлмади. Сирасини айтганда, шошилишни ёқтирмайман.

Ҳозирча дастлабки тасвирда у исёнкор эмас, илм-маърифат билан банд зиёли инсон. Миллий кийимларда тасвирланган Дукчи Эшон хонтахта услубида ясалган миллий курсида ижод қилмоқда. У киши шарқона одатлар, одобларга доимо амал қилиб келган. Чордона қурган ҳолда ўқиркан ва ёзаркан. Бундай ўтиришлар мусулмонларни ниҳоятда кўркам кўрсатиб, одобли ва салобатли эканини кўз-кўз қилади. Ёнбошда, орқада болиш, кўрпача солинган. Дукчи Эшон қиёфаси ўта ҳаётий, худди тирикдек. Мусаввир илк асарига сўнгги сайқал бераркан, унинг Фарғона водийсидан эканлигига ишора қилиб, хона дарчасидан водийнинг сўлим манзараларини берган. Хонада миллий жиҳозлар учун ганчли токчаларни кўрсатишни ҳам унутмаган.

Ҳа, Дукчи Эшон портрети яратилмоқда. Жуссаси ўрта бўй бўлса-да, анча бақувват, чеҳрасидан сезгирлик, ақл-заковати балқиб турибди. Бу тасвир Эшоннинг анча ёшроқ ҳолати бўлиб, соқолига ҳали оқ оралмаган. Қадди-қоматининг чайирлиги унинг ўта меҳнаткашлигидан далолат беради.

— Яқинда Ўзбекистон Бадиий академиясида бадиий асарларни таҳлил қилиш масаласига бағишланган анжумандан жуда мамнун бўлдим, — дейди Малик Набиев тасвиридан кўзини узмай. — Телевизорда ҳам шулар ҳақида кўп гаплар айтилди. Санъатшуносликда таҳлил масаласига тузукроқ эътибор берилса, санъатшуносларимиз ишларимизни тез-тез кўриб туришса, тўғри баҳолаб, ҳақ гапларини айтишса, халққа манзур бўладиган асар яратишимизга ўз ҳиссаларини қўшган бўлишарди.

Кексаликни ҳис этмай, ҳамон ёшлардек ижод қилаётган мусаввиримиз мақсадларини беғараз ва дўстона вазиятда айтарканлар, барча мусаввирларимизнинг янги асарлари яратилиш жараёни бошидан охиригача кузатиб борилса, ҳақиқий таҳлил юзага келишига ишончимиз комил бўлди.

Маҳмуд АҲМЕДОВ,
санъатшунос

ТАДБИРЛАР, ТАДБИРЛАР...

Баҳорнинг сўнгги ойи охирлари республикамиз маданий ҳаёти тадбирларга бой бўлди. Жумладан, Термиз шаҳрида ўтган бахши шоир ва оқинларнинг Алпомиш достонига бағишланган кўрик-фестивали ўз ғолибларини эълон қилди. Иккита Олий ўрин Бойсун туманидан Шоберди бахши Болтаевга ва Хива туманидан «Достон» ёш бахши-халфалар жамоасига берилди. Биринчи ўринни нукуслик Зиёда Шарипова, сурхондарёлик Исмоил Анваров олдилар. Шунингдек, Боборахим Матмуродов (Сурхондарё), Абдумурод Раҳимов (Қашқадарё) ва Жумабой Бозоров (Қорақалпоғистон) ҳам биринчи ўринга лойиқ топилдилар.

* * *

Республика Маданият ишлари вазирлиги, «Ўзбекнаво» ИИБ, Андижон вилояти ҳокимлиги ҳамкорликда ўтказаётган «Андижон баҳори-99» халқаро театр фестивали айни қизғин паллага кирди. Бу фестивал шоир Абдулҳамид Чўлпон хотирасига бағишланади.

УМРБОҚИЙ НАВОЛАР

Шу кунларда Тошкент давлат Консерваториясининг Катта зали мумтоз мусиқа ихлосмандлари билан гавжум. Бу ерда 14 май куни Юнус Ражабий номидаги V республика мақом ижрочилари танлови бошланди. Танловда республикамизнинг турли вилоятларидан қирққа яқин созандалар, ўттизга яқин хонандалар ва олтита ансамбл иштирок этмоқда. Танлов қатнашчиларининг ёши 35дан ошмаган. Ижрочилар маҳоратини Ўзбекистон халқ артисти, бастакор Абдуҳошим Исмоилов бошчилигидаги санъаткор ва мутахассислардан иборат ҳакамлар ҳайъати баҳоламоқда.

Юнус Ражабий номидаги «Мақом» ансамблининг бадиий раҳбари, ҳайъат аъзоси Исроилжон Ваҳобов ушбу танлов ҳақида шундай деди:

— V республика танловининг мақсади мумтоз санъатимизни севган, миллий мусиқа маҳоратини эгаллаган, ўзининг куй-қўшиқлари билан дилларга йўл топишга қарор қилган ва мумтоз қадриятларимизни авлоддан авлодга етказишга бел боғлаган истеъдод соҳибларини аниқлаш ва уларнинг маҳоратини шакллантиришга ёрдам беришдан иборатдир. Мумтоз санъатимизга бағишланган бу каби танловларнинг ўтказилиши мусиқа санъатимизни жаҳон миқёсида тарғиб этишнинг ривожланишида ҳам катта аҳамиятга эга, деб ўйлайман.

Консерватория доценти, ҳайъат аъзоси Рифъатилла Қосимов бундан аввал ўтган тўртта танловнинг республикамиз мусиқа ҳаётида қолдирган изига алоҳида тўхталди.

— Ўтган танловларда, — деди у, — бугунги кунда элимизнинг суюкли санъаткорларига айланган Абдуҳошим Исмоилов, Ўлмас Расулов, Раҳматжон Қурбонов, Меҳри Бекжонова, Машраб Эрматов, Матлуба Дадабоева, Маҳмуд Тожибоев, Эркин Рўзиматов каби ижрочилар кашф этилган эди. Ажаб эмас, бу сафар ҳам танлов қатнашчиларининг кўплари келажакда ана шундай машҳур санъаткор бўлиб етишсалар. Шуни алоҳида айтиш керакки, бу сафарги танловда иштирок этишни истаганлар сони юздан ортиб кетди. Шунинг ўзиёқ бугунги кунда мумтоз санъатимизга эътибор нақадар катта эканидан далолат беради. Мана шундай танловлар ўзбек мақомининг умри янада боқий бўлишига ёрдам бериши шубҳасиздир.

Биз ҳам 23 май куни «Туркистон» саройида бўладиган катта концерт дастури билан ўз ишини якунлайдиган республика мақом ижрочиларининг бешинчи танлови мусиқа маданиятимизда чуқур из қолдиришига умид билдирамиз.

М.КАРИМОВА

БИЛДИРИШ

28 май соат 11.00 да Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида (Мустақиллик майдони, Ж. Неру кўчаси, 1-уй) ҳозирги ўзбек шеърияти муаммоларига бағишланган анъанавий давра суҳбати ва катта мушоира ўтказилади. Уни Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси шеърият кенгаши раиси, Ўзбекистон халқ шоири Жуманиёз ЖАББОРОВ бошқаради.

Давра суҳбатида шоира Қутлибека ва шоир Рустам Мусурмон маъруза қиладилар.

Кечага шоирлар, адабиётшунос олимлар ва барча шеърият мухлислари таклиф этилади.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси шеърият кенгаши

ЭРК ВА ОЗОДЛИК МАВЗУИ БУГУН ҲАМ ДОЛЗАРБ

Вилоятларимизда ҳам бугунги кунда қизғин ижод этаётган адиб ва шоирларимиз бор. Жойларда адабий муҳитни шакллантиришда, ёшларнинг маънавий дунёсини бойитишда, мустақил давлатимиз миллий мафкурасини халқ онгига сингдиришда, инсон манфаатлари устивор бўлган янги қонунларимизни тарғиб ва ташвиқ этишда уларнинг хизматлари бисёр.

Ана шундай ижодкорлардан бири — сурхондарёлик ёзувчи Намоз Эргашев. У «Ўзанбий авлодлари», «Ҳалокат жари», «Номсиз гуноҳкор» романлари, «Оқ бўғин» ҳикоялар тўплами муаллифидир.

Қуйида мухбиримизнинг Номоз Эргашев билан суҳбати эълон этилмоқда.

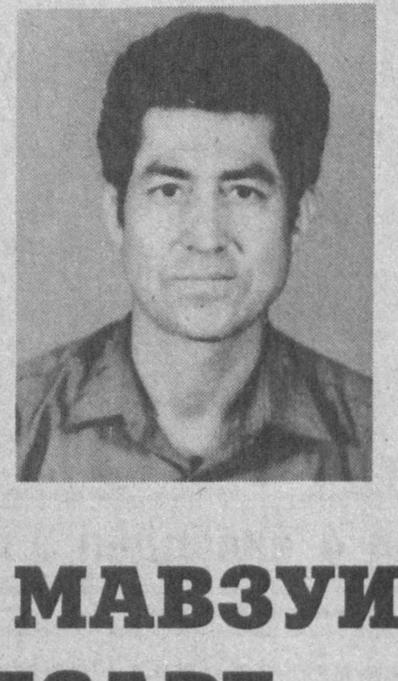

МУХБИР: Адабиёт ва ҳаёт, адибнинг ижтимоий ҳаётда тутган ўрни ва вазифалари, умуман, ҳозирги адабий жараён тўғрисида фикрингиз қандай?

Н. ЭРГАШЕВ: — Ҳозирги ўтиш даврида, сиёсий-иқтисодий ўзгаришлар, инсон ҳуқуқларини биринчи ўринга қўйган демократик жамиятнинг шаклланиши жараёнида адабиётга ҳам янгича муносабат шаклланди. Тоталитаризмга асосланган шўро жамияти парчалангандан сўнг, ўша жамият «маданияти»ю адабий ғоялари ҳам парчаланиб кетди. Зулумга қарама-қарши ўлароқ шаклланган адабиётнинг душмани маҳв бўлди. Ахир, енгилган ва ўлган одам билан жанг қилиб бўлмайди-ку.

Хуллас, ана ўшандан сўнг кўпчилик адиблар энди нимани ёзамиз, қандай ёзамиз? деб ўйланиб қолишди. Ҳатто «Адабиёт ўладими?» деган гаплар ҳам пайдо бўлди. «Адабиёт ўладими?» — деган савол катта бир кашфиёт ёхуд янги бир фикр эмас. Ўта даражада жўн бўлса ҳам бу саволга шундай жавоб бериш мумкин. Шўро адабиёти ўлди. Мустақиллик адабиёти, эрк ва озодлик адабиёти ҳеч қачон ўлмайди. Бироқ бугун атрофимизда кечаётган воқеалар шуни кўрсатаяптики, мустақиллик душмани ҳали тамоман маҳв бўлган эмас экан. Пана-пастқам жойларда, деворларнинг ковакларида яшириниб ётган чаёнлар ҳали ўзларининг мавжуд эканликларини сездириб қўймоқдалар. Улар гоҳ пинҳона, гоҳ ошкора тарзда озодлигимизга раҳна солишга имкон қидириш билан оворалар. Шундай экан, ўша эрк ва исён адабиёти, озодликка фидойи адабиёт бугун ҳам зарур. Эрк ва озодлик мавзуи бугун ҳам долзарб. Яна бир гап. Адабиёт, аввалом бор, инсонга хизмат қилади. Токи инсон тирик экан, инсоният мавжуд экан, адабиёт ҳам яшайверади. Давр, замон бухронлари адабиёт олдида ўткинчи ва арзимас нарсалардир.

Чингизхон юз минглаб одамларнинг қонини дарё қилиб оқизган кезларда ҳам достонлар битилган, қўшиқлар куйланган. Одамлар очлик ва сувсизликдан қирғинга учраганида ҳам қўшиқлар куйланаверган.

Адиб ва жамият

Энди ёзувчи ва замон муносабатига келсак, бу бирмунча нозик масала. Чунки, муайян замонда яшаётган ёзувчи ёки шоир ўз замондошларига ҳаётдаги камчилик ва ютуқларни кўрсатиб беролмас, огоҳ этолмас экан, одамларни тўғри йўлга етаклай олмас экан, у ёзувчи эмас. Ахир тузини еб турган дастурхонингга фотиҳа бермаслик оғир гуноҳ-да. Хулоса қилиб айтганда адабиёт ижтимоий ҳаётда ўз мавқеини бой бермаслиги керак.

М.: — Юртбошимиз «Туркистон» газетаси мухбирининг саволларига берган жавобларида ҳам ижтимоий-маънавий соҳа заҳматкашлари, ёзувчи ва шоирлар тўғрисида муҳим фикрларини баён этганлар. Адабиёт аҳли чекига тушган ўша вазифалар моҳиятини қандай англадингиз?

Н. Эргашев: — «Гап миллий ғоя ҳақида борар экан, — деган эди Президентимиз ўша суҳбатда, — **ўз-ўзидан уни демократик тамойиллар билан уйғунлаштириш масаласи келиб чиқади. Айтиш керакки, бу осонгина бўладиган иш эмас, балки жуда чуқур илмий-сиёсий, назарий-амалий ёндошувни талаб қиладиган машаққатли жараёндир».**

Ана шу жараёнда ёзувчиларнинг иштироки, бурч ва масъулиятлари бағоят муҳим. Бу дегани ҳуқуқий демократик жамият қурилишида қуруқ гап билан эмас, амалий иш билан, ижодий фаолият, меҳнату машаққатлар билан қатнашиш дегани. Йўлбошчимизнинг ёнида маҳкам жипслашиш дегани.

Зеро, мустақиллигимизни мустаҳкамлаш ва уни ҳимоя қилиш, нафақат ёзувчиларнинг, балки Ўзбекистондаги ҳар бир виждонли инсоннинг муқаддас бурчидир. Бу йўлда бефарқлик ва эътиборсизлик кетмайди.

М.: — Пойтахтимизда содир бўлган 16 феврал воқеалари кўпчиликнинг кўзини очди. Энди хотиржамликка ўрин йўқ эканини, доимо огоҳ бўлиш зарурлигини кўрсатди...

Н. ЭРГАШЕВ: — Мен бир гапни айтайин. Ўзбек тупроғи Аллоҳ назар солган тупроқдир. Акс ҳолда бу тупроқда Ибн Сино, Беруний, ал-Хоразмий, ат-Термизийлар каби донишмандлар камолга етмаган бўлурди. Шундай экан, адолатли ва донишманд Юртбошини ҳам бизга Аллоҳ инъом этган. Бўлиб ўтган воқеалардан кейин халқнинг кўзи ярқ этиб очилди. Кишилар олдиларидан оқаётган сувнинг қадрини ҳис этишди. Айтмоқчиманки, оқар сув ҳамиша оққан, бундан кейин ҳам оқаверади. Қурбақанинг пуфак ташлагани билан у ғабор тортмайди.

М.: — Номоз ака, мана сиз вилоятда яшайсиз. Пойтахтдан узокда туриб ҳам қисқа вақт ичида бир неча роман чоп эттирдингиз. Қисқасини айтганда, адабий муҳит ҳақида савол бермоқчи эдим. Ёзувчи кўнгилдагидек ижод этиши учун албатта пойтахт адабий муҳити зарурми? Умуман, адабий муҳит нима? Шоирлар қишлоқларда туғиладилар, аммо шаҳарда ўладилар, деган фикрга қандай қарайсиз?

Н. ЭРГАШЕВ: — Айни замонда бизнинг Ватанимизда эркин адабий муҳит барқарор. Ўз имкониятларимизни рўёбга чиқаришимиз учун тўла ижодий эркинлик мавжуд. Пойтахтда яшаб ижод қилиш яхши. Чунки барча марказий оммавий ахборот воситалари, катта-катта нашриётларнинг ҳаммаси пойтахтда жойлашган. Пойтахт — ахборот марказидир.

Бироқ, ҳақиқий ижодкор учун қаерда яшаб, ижод қилишнинг фарқи йўқ. Катта-катта ёзувчиларнинг ижод илинжида хилват манзиллар излаб, чекка қишлоқларга чиқиб кетишгани тарихдан маълум.

Шахсан менга ўз туғилган қишлоғимда яшаб, меҳнат қилиш маъқул. Худога шукур, Сурхондарёда туриб ҳам қўлдан келганча қалам тебратмоқдаман.

Масаланинг яна бир нозик жиҳати борки, бу вилоятларда нашр этилаётган китобларга боғлиқ. Баъзан савияси заиф, сифати паст бўлган китоблар ҳам чоп этилмоқда. Бундай китоблар учун китобхонлар олдида жавоб бериш масъулияти ҳам бор-ку, ахир.

Адабий муҳит аввалам бор ёзувчининг эмин-эркин ижод қилиши, ўз қобилиятини намоён этиши учун зарур бўлган обу ҳаводир. Ижодкор муайян адабий муҳит таъсирида шаклланади. Унинг ўз йўлини, услубини топиш йўлидаги изланишлари ҳам маълум маънода адабий муҳит таъсирида кечади.

Бироқ ёзувчи бир умр таъсирланиш жараёнида қолиб кетмаслиги керак. Акс ҳолда у чинакам маънода ўзига хос асарлар ярата олмайди. Яъни адабий муҳит ёзувчига эмас, ёзувчи адабий муҳитга таъсир кўрсатиши керак.

Ёзувчи ўз асарлари билан муайян адабий муҳитни ўзгартириши мумкин. Умуман, адабий муҳит нисбий тушунчадир. Чунки у муттассил ўзгариб туради. Доимий ҳаракатда бўлади. Ана шу ҳаракатсиз адабиёт ривожланмайди. Шу хусусияти билан бадиий адабиёт жонли ҳодисадир.

Муҳитнинг яна бир жиҳати мавжуд. Ёзувчи яшаб турган замон, Ватан, табиат, умуман, дунё ҳам, ўша Ватандаги ижтимоий-сиёсий вазият ҳам, ёзувчи мансуб бўлган миллатнинг, халқнинг мафкураси ҳам, тарих, хотира, умуминсоний қадриятлар ҳам моҳиятан муҳит тушунчаси доирасига киради.

Хулоса қилиб айтганда гўзал Ватанимизга, ҳур ўлкамизга муносиб бўлган бадиий асарлар битишимиз зарур. Бунинг учун бизда кераклича шарт-шароитлар — имконияти кенг адабий муҳит мавжуд.

М.: — Номоз ака, Президентимиз Ислом Каримовнинг Олий Мажлис XIV сессиясидаги маърузаси мустақил юртимиз тарихида катта ижтимоий-сиёсий ҳодиса бўлди. Ёзувчи сифатида сизнинг ана шу маърузага муносабатингиз қандай?

Н. ЭРГАШЕВ: — Маърузанинг сарлавҳаси шундай: «Ўзбекистон XXI асрга интилмоқда». Унинг мавзуси — Ватан: Ватаннинг тарихи, бугуни ва келажаги ҳақидадир. Ушбу мавзунинг мазмуни чуқур, кўлами кенг.

Юртбошимиз маърузаси XXI асрга ўтаётиб, орқасига бир ўгирилиб қараб олиб, олдинни — боражак манзилни кўзи билан чамалаб кетаётган халқнинг ўз тақдири ҳақидаги ўйларидир. Бу халқнинг иродаси Президентимизнинг: **«Тарихни ҳеч қачон ортга қайтариб бўлмайди. Етти йил ичида иқтисодиётни, жамиятнинг ўзини яхшилаш ва ислоҳ қилиш, ўзгаришлар ортга қайтариб бўлмас жараёнга айланди. Биз буни тўла ишонч билан айта оламиз»,** — деган сўзларида намоён.

Ҳа, ҳақиқатан ҳам мустақиллигимиз тарихида мутлақо янги замон бошланаётир. Маърузада ана шу янги замонда қандай яшашимиз ҳақида дастуриламаллар, устивор йўналишлар белгиланган. Энди унга амал қилиш сиз билан бизнинг вазифамиздир. Ушбу йўналишларнинг эса келажаги буюкдир.

МУСТАҚИЛЛИК — ҲАЁТИМДАГИ ЭНГ УЛКАН ҲОДИСА

(Боши 1-бетда.)

эканлигини ҳис этдим. Бугун мустақил юртимиз фуқаролари — ватандошларимиз кўнглида ана шундай ғурур бор.

— Мана, Тўлапберган оға, етмишга кирдингиз. Узоқ йиллик умр йўлини босиб ўтдингиз. Ҳозир айни дамда кечган умрингизга қараб нималарни ўйлайсиз?

— Ўтмишга қараб туриб ўкинаман... Менинг ҳаётимда иш қилмаган кун бўлмаган. Муттасил меҳнат қилганман, ёзганман, ўқиганман. Мен 100 га кирмасам ҳам, мана 70 йиллик умримда 100 йилликларни кўрдим. Ҳаётимда эски ва янги асрларни бир-бирига солиштириб яшадим. Ва бу ҳаётимдаги энг улкан ҳодиса — мустақилликдир. Менинг севимли шоирим Абдулла Орипов айтганидай оломон эдик. Энди мана шу оломондан халқ бўлдик. Ҳар бир одам шахс бўлди. Халқ шахс даражасига етди. Мен ўзимни шахс даражасида ҳис этдим.

— Шу гапларингизни эшитиб, яна бир савол туғилди: режаларингиз қандай? Энди нималар ёзмоқчисиз?

— Иш фаолиятимда мақтанса арзигулик бир қувончли воқеа рўй берди. Бу сир эди. Сизнинг дилкаш суҳбатингиздан, самимий сўзларингиздан ийиб кетиб, ана шу сирни ошкор қилаяпман. 1980 йилдан буён ҳар куни кундалик ёзаман. Энди мустақиллигимизнинг ҳар бир кунини қоғозга туширишни истайман. Мен ҳар куни ҳар кунимни ёзмасам ухлай олмайман. Бироқ мен Гогол айтганидай нима еганимни, нима ичганимни эмас, нимани кўрганимни, нимани билганимни ва нимани ҳис этиб ўйлаганимни ёзаман. Ҳозирга қадар кундаликларим 20 жилд бўлди.

«Қорақалпоғнома» романимда 1955 йилда ёзган кундаликлардан баъзи намуналар бор. Ўшанда «Амударё» журналида ишлар эдим... Эътибор берингда...

* * *

— «Н... Бундай деди: Ҳар бир одамнинг кўнглида нур ҳам, зулмат ҳам бор. Буларнинг қай бирини камайтириб, қай бирин кўпайтириш одамнинг ўзига боғлиқ.

Инсон қалбидаги нурнинг учта номи бор: меҳнатсеварлик, эзгулик, камтарлик.

Инсон қалбидаги зулматнинг ҳам учта номи бор: ялқовлик, ҳасадгўйлик, манманлик.

Адабиётнинг вазифаси — инсоннинг руҳий оламидаги нур билан зулмат ўртасидаги зиддиятларни яққол кўрсатиб беришдан иборат...

1955 йил, 1 сентябр».

* * *

«Д... Бундай деди: Қайипбергенов, сен нега ёзувчиликдан хомтама бўлиб журналда ишлаб юрибсан ўзи? Сенинг исм-шарифинг ёзувчи бўлишга номуносиб. Ҳаддан ташқари узун. Эшитиб кўр: Тўлапберген Қайипбергенович Қайипбергенов. Китобга ёзганларинг сиғадими ё исм-шарифингни?

Нега ажабланасан? Ҳалиям кеч эмас, ўйлаб кўр!

1955 йил, 3 сентябр».

* * *

«Ш... Бундай деди: Ҳар бир ёзувчининг ўз услуби бўлади. Услуб дегани асарнинг шаклини тушуниб, «баён услуби», «биринчи шахс тили»дан ҳикоя қилиш услуби» дейиш хато. Дурадгор ёғочни қайси томонидан йўнса, эшик осон ва чиройли чиқишини билгандай ёзувчи ўзи танлаган ҳаётий материални ўқувчига содда, қизиқарли қилиб етказа олдими, мана шу услуб. Услуб, бу — «полвон курашда рақибини ўнг қўли билан йиқитадими, ё чап қўли биланми?» деган саволга бериладиган жавобга ўхшайди.

Афсуски, истеъдодли ёзувчилар ҳам услуб танлашда гоҳо хатоликка йўл қўядилар.

Адабиётда ҳам ҳаётдагидек: қийшиқ ўтирсанг ўтир, лекин тўғрисини рўй-рост гапир, ана ўшанда айрим нуқсонларинг ҳам билинмай кетади.

1955 йил,. 11 октябр».

* * *

— Тажрибали ёзувчи сифатида ёш ижодкорларга қандай маслаҳатларингиз бор?

— Ёшлар, аввалам бор, чин маънода ўзларини ўзлари тушунсин. Мустақилликни тушунсин. Дунёда «мен» деб кўкрагига уришдан ёмони йўқ. Улар «мен» деб кўкрагига урмасин. Халқини, ватанини, элу юртини десин. Ҳар бир ёш ўзини ижодкор деб тушунсин. Сен асар ёзсанг ҳам, буғдой эксанг ҳам ижодкорсан, болам! Ватанимизнинг келажаги сенинг қандай ижод қилишингга боғлиқ, жигарим!

— Яна айтилмай қолган қандай гапингиз бор? Яна ўқувчиларга не дейишни истайсиз?

— Ҳозир ҳар бир инсоннинг бўйнида икки минг йиллик юк турибди. Биз ана шу юкни кўтариб, уч минг йилликка ўтамиз. Шундан нимани оламиз, нимани қолдирамиз? Бу ҳар бир жамиятга, ҳар бир инсонга боғлиқ...

— Мазмунли суҳбатингиз учун раҳмат!

Рустам МУСУРМОН ёзиб олди

СЕҲРЛИ СОВҒА

Болаларнинг эстетик дидларини шакллантиришда, атроф-муҳитга, табиатга нисбатан бокира дунёқарашларига ғубор юқтирмай тарбиялашда ранглар ва оҳангларнинг, бадиий сўзлар ва қўшиқларнинг аҳамияти беқиёс. Шунинг учун болаларга бағишланган китоблар болалар дунёсига мос равишда махсус нашрни тақозо этади.

Яқинда Шарқ нашриёт-матбаа концернининг Бош таҳририятида болаларга аталган ана шундай гўзал бир китоб чоп этилди. Бу ардоқли шоиримиз Пўлат Мўминнинг «Эрталабги ассалом» номли бадиий безакли шеърлар ва эртаклар китобидир. Китоб саҳифаларида шеърларга мос равишда ранг-баранг рангли суратлар берилган. Бу болаларга шеърлар мазмунини янада яққолроқ англашга ёрдам беради, асарларнинг ифода кўламини оширади. Мазкур ижодий меҳнатни амалга оширишда рассом Ҳабибулла Раҳматуллаевнинг бадиий маҳорати таҳсинга лойиқ. У кишининг Пўлат Мўмин шеърларига ишлаган суратларининг ҳар бири мустақил асардир. Беқиёс тасвирий санъат намунасидир.

Китоб мундарижасидан, шеърий туркумларни ва эртакларни жойлаштириш тартиби — композициядан устоз Пўлат Мўминнинг кўпни кўрганлиги, тажрибаси ва профессионал маҳорати намоён бўлган.

Китоб композицион жиҳатдан «Сизга шеър ёзганимда», «Бўладиган болалар», «Завқингни

соч, қалдирғоч», «Қўзичоқ ва қўнғироқ» каби бир неча бўлимларга бўлинган. Шу билан биргаликда китобнинг охирги қисмида Пўлат аканинг янги эртаклари берилган. Бироқ китобнинг бетакрор ўзига хос хусусияти фақат унинг суратлари ва тузилишида эмас, балки шеърларнинг бадиий жиҳатдан пишиқлиги ва ранг-баранглиги ҳам китобнинг юқори савияда эканлигидан дарак беради.

Устознинг «Ватан дегани, бу — юрак деганим. Юракка ватаним керак деганим», «Она юртнинг атри бўлсин Гулларингда» каби мисралари,

Ўз онасин
«Сен» деб юрар
Билсам битта болажон...
Ҳеч яхшилик
Кутмагайман
Ундайлардан ҳеч қачон
Сиз демоқлик
Сийламоқлик
Ҳикматга бой аслида
Кўнгилларда
Гул очилгай
Йилнинг тўртта фаслида —

сингари шеърлари болалар кўнглида ватанпарварлик, юртга, она-отага меҳр-муҳаббат туйғуларини жўштиради. Бундай тарбиявий фикрларнинг гўзал образлар билан ифодаланиши нур устига нур.

Болалар феъл-атворида табиатга тақлид кучли. Инсоннинг униб-ўсиши ва камол топиши жараёнида табиатга бўлган бундай тақлиднинг аҳамияти катта.

Табиат инсонга ҳамиша сирли ва сеҳрли туюлган. Бироқ болалар табиат сирларини катталарга нисбатан теранроқ англайдилар ва ҳис этадилар. Улар катталар кўрмаган нарсаларни кўрадилар, катталар эътибор бермаган ҳодисаларга эътибор берадилар. Аммо болалар ўзлари ҳис этганларини сўз орқали ифодалашга қийналадилар. Натижада ўз ҳайратларини ҳаракатлар ва товушлар орқали намоён этадилар. Шунинг учун болаларнинг дунёга муносабати тақлид воситасида рўёбга чиқади. Бунда жуда катта мантиқ бор. Устоз Пўлат Мўминнинг китобдаги «Ўхшаш сўзлар қўшиғи» туркум шеърларида болалар феъл-атворидаги мана шу муҳим ва сеҳрли хусусият ифодаланган.

ҚОВОҚЛАР — ТОВОҚЛАР

Уват бўйлаб
Пишиб ётар
Қовоқлар
Бамисоли
Тўнтарилган
Товоқлар.

* * *

КАМАЛАК — КАПАЛАК

Кўкка қаранг,
Етти хил ранг
Камалак
Кенг осмонда
Учгандай зўр
Капалак.

Ушбу шеърларда ҳам сўзлар ўйини, ҳам сўзларнинг турдош маънолари, ҳам ифоданинг образли намуналари мавжуд. Халқ оғзаки ижодиётидаги қўшиқ-ўйинлар ва тезайтишларга ўхшаб кетадиган ушбу шеърлар мутоаааласи болалар нутқини, фикрлаш қобилиятини бойитади, нафосатли дидини ривожлантиради.

Китобнинг мана шундай ибратли жиҳатлари, бадиий хусусиятлари бисёр.

Фарзандларимизга туҳфа этилган бундай сеҳрли совға учун китоб муаллифларига миннатдорчилик билдирамиз.

М. РАВШАН

Китобингизни ўқидим

«ОЛАМ АРО ОЛАМ»

Ортиқали Қозоқовни юртимизда билмайдиган, танимайдиган одамлар кам. Ўзининг нафис санъати билан бу иқтидорли санъаткор аллақачон кўпчиликка танилган. У ҳақда бир қатор мақолалар чоп этилди, телевидениеда унинг ижодига бағишланган чиқишлар бўлди. Мана энди ватандоши, ёзувчи ва журналист Ортиқали Номозов у ҳақда эссе ёзиб, ўқувчилар ҳукмига ҳавола этди...

«Эшитганим ва ўзим кўп бор шоҳиди бўлганим бир гап: кимнидир қаттиқ ўйласанг, ўша онда у ҳам сени ўйлаётган бўлади. Кимнидир юракдан яхши кўрсанг, у ҳам сени яхши кўради...» Эссе ана шу мисралар билан бошланади. Китоб аввал бошиданоқ ўзининг оддий-енгил битилгани билан ўқувчини тортади. Ҳар бир ҳужжатли асар, у ким ҳақида ҳикоя қилмасин, аввалambор, қаҳрамоннинг шу кунгача кўпчилик назаридан четда қолган турмуш кечинмаларини очиб бериши билан аҳамиятлидир. Қачонки ўқувчи ўзи севган, ардоқлаган кишиси ҳақида батафсил маълумотга эга бўлгандагина уни чин маънода қадрлайди, эъзозлайди. Шу боис ёзилажак асар муаллифи ўз қаҳрамонининг ҳаёти, турмуш-туриши билан тўлиқ таниш бўлиши шарт. Бу масалада О. Номозов ўз қаҳрамонини болалик чоғидан билиши жуда қўл келади. Муаллиф қаҳрамонининг айрим ҳаётий лавҳаларини рўйи-рост ҳикоя қилиб беради ва бу билан эссенинг янада қизиқарли бўлишини таъминлайди.

Яна бир аҳамиятли томони шундаки, муаллиф О. Қозоқов ҳақида ҳикоя қилиш баробарида Наманган вилоятининг бир қатор сўлим гўшаларини, такрорланмас табиатини усталик билан тасвирлайди. Бундан ташқари муаллиф ўз асарида ҳаётимизда учрайдиган бир қатор камчиликларга тўхталиб, ўқувчи фикрини улар хусусидаги мулоҳазаларига қаратади.

Китобда бир неча адабиёт ва санъат намояндаларининг, шунингдек, чет эллик санъат ихлосмандларининг О. Қозоқов ҳақидаги фикрлари ҳам ўрин олганки, бу ҳам ўқувчида қизиқиш уйғотиши аниқ.

Фарида МАҲКАМОВА

Икки оғиз дил сўзи

ЗАКОВАТ ДАВРИ

Санъатга ҳар ким ҳар хил йўл, сабаб, баъзан тасодиф билан кириб келар экан. Бўлмаса, Кўкча маҳаллалик трамвай ҳайдовчиси Абдувосиқ аканинг «Ерга урса кўкка сапчийдиган», бўш вақтини Чорсудаги собиқ «Спартак» стадионида тўп тепиб ўтказадиган, «ўйинқароқ» ўртанча ўғли албатта созанда, дирижёр бўламан, келажакда М. Уйғур номидаги Тошкент давлат Санъат институтида ёш ижодкорларга мусиқа сир-асрорларини ўргатаман, деган мақсадни олдига қўймаган эди. Тақдир тақозоси билан Ўзбекистон халқ артисти Турсунхон Жаъфарова маҳалланинг бир тўда болаларини йиғиб, ўзи ижод қилаётган «Муқимий» театрига етаклаб келди. Улар орасида Жўра Ортиқов ҳам бор эди. Саҳна сеҳри, актёрлар маҳорати, мусиқа жозибаси ёш йигитчанинг кўнглида санъатга меҳр уйғотди ва бу меҳр уни мусиқа мактабига олиб келди. Мусиқа мактабини битириб, Низомий номидаги Тошкент давлат Педагогика институтининг мусиқа бўлимида таҳсил кўрди. Ўқишни тугатиб Муқимий номидаги Ўзбек давлат мусиқали театр оркестрида созанда бўлиб иш бошлаган Жўра Ортиқов таниқли санъаткорлар, Халқ артисти Лутфихон ая Саримсоқова, Наби Ҳалилов, Ҳамза Умаров, Сойиб Хўжаев, Бахтиёр Ихтиёров, Фароғат Раҳматова, Маҳмуджон Ғофуров, Эргаш Тошматов билан танишди, ижодий ҳамкорлик қилди. Бастакор, созанда, дирижёр Наби Халиловнинг ёнида юрди. Театр муҳити ўз таъсирини ўтказиб, ёш ижодкорнинг дилида дирижёрликка ҳавас уйғотди. Ана шу ҳавас сабаб бир қанча спектаклларда оркестрга раҳбарлик қилди.

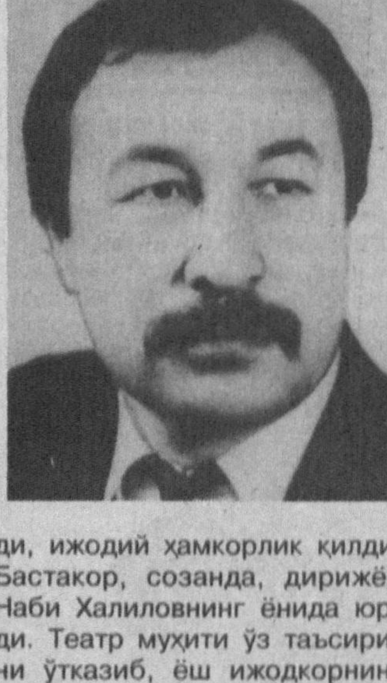

Кейинроқ улуғ санъаткор, беназир мураббий Раззоқ Ҳамроев ёш ижодкорни М. Уйғур номидаги Тошкент давлат Санъат институти, мусиқали театр актёрлиги маҳорати кафедрасига ишга таклиф этади.

Ж. Ортиқов тиниб-тинчимас, ўзига нисбатан ўта талабчан ижодкор. Айнан шу талабчанлиги боис кейинчалик Тошкент давлат Консерваторияси опера-симфоник дирижёрлиги бўлимининг профессорлари Ғ. Тўлаганов ва З. Ҳақназаров синфига ўқишга кирди. Устозлари ёрдамида жаҳон халқлари мумтоз мусиқа санъати намуналаридан баҳраманд бўлди, ижрочилик маҳоратини оширди.

Театрлардаги ижодий ишлари билан бир вақтда Ж. Ортиқов М. Уйғур номидаги Санъат институтида педагоглик ишини давом эттирди. Институт талабалари билан Ч. Айтматов ва М. Левиевларнинг «Сарвқомат дилбарим», Ҳ. Ҳ. Ниёзий ва С. Юдаковнинг «Майсаранинг иши», «Холисхон» мусиқали драмаларига мусиқий раҳбарлик қилди. Педагог-дирижёрликнинг турли муаммоларига бағишланган «Актёр тайёрлашда педагог-дирижёр ва педагог-режиссёр ҳамкорлигининг баъзи муаммолари», «Наби Халилов дирижёрлик санъатининг ўзига хос хусусиятлари» каби ўқув-услубий қўлланмаларини ёзди.

Жўра Ортиқовнинг оиласи санъаткорлар оиласидир. Турмуш ўртоғи Ноила Ортиқова узоқ йиллар «Муқимий» театрида раққоса бўлиб ишлаган. Ҳозирги кунда Ўзбекистон телевидениеси «Булбулча» болалар ансамблида балетмейстер бўлиб хизмат қиляпти. Фарзандлари Суръат Ортиқов оперетта театрининг етакчи актёрларидан, яқинда йилнинг энг умидли ёш актёри совринига сазовор бўлди, кенжа ўғли Санжар Ортиқов Успенский номидаги махсус мусиқа мактабининг ўқувчиси.

Ҳамкасбимиз, санъат заҳматкаши, доцент Жўра Ортиқовга заковат довонларидан ошиб ўтиб, ижодда, илмда, таълим-тарбия соҳаларида янги муваффақиятларга эришишини тилаб қоламиз.

Насрулло ҚОБИЛ

Илк қадамлар

САНЪАТГА ОШНО ҚАЛБЛАР

Глиэр номидаги республика ўрта-махсус мусиқа мактаб-интернатининг шуҳрати нафақат Ўзбекистонимизда, балки унинг сарҳадларидан ташқарида ҳам кенг ёйилган. Мазкур санъат масканида республиканинг турли вилоятларидан танлов асосида қабул қилинган иқтидорли болалар таҳсил оладилар.

Етмиш йилдан зиёдроқ вақт мобайнида Глиэр мактаби қарийб 2000 нафар ёш мусиқачи-ижрочиларни вояга етказди. Унинг битирувчилари орасида таниқли арбоблар, олимлар, дирижёрлар, бастакорлар, ўқитувчилар, созанда ва хонандалар бор.

Айни вақтда бу мактабда ўзбек халқ чолғулари (бўлим мудири Ф. Мирусмонов), фортепиано (бўлим мудири И. Роянов), умумий фортепиано (бўлим мудири — С. Оқберганова), торли-камонли чолғулар (бўлим мудири Р. Хожимуродов), дамли ва зарбли чолғулар (бўлим мудири — Э. Тўхтаев), хор дирижёрлиги (бўлим мудири Г. Мансурова) ва хор артистлари (бўлим мудири А. Петров), анъанавий мусиқа (бўлим мудири А. Умаров) ва мусиқий-назарий (бўлим мудири З. Тўйчиева) бўлимлар фаолият кўрсатмоқда. 130 дан зиёд малакали ўқитувчилар санъатсевар ўқувчиларга турли ихтисосликлар бўйича сабоқ берадилар.

Ёш мусиқачи-ижрочиларнинг концерт фаолияти ҳам ҳавас қилса арзигулик. Ижодий сафарлар харитасида Скопле, Москва, Санкт-Петербург, Киев, Одесса, Харьков, Минск, Таллин, Рига, Вильнюс, Каунас, Боку, Тбилиси, Ереван, Душанбе, Бишкек каби шаҳарлар кўзга ташланади. Шу билан бирга глиэрчилар турли миқёсдаги танловлар, фестиваллар, санъат байрамларида фахрли ўринларни эгаллаб келганлар. Бугунги кунда ҳам бу анъана сақланиб қолган. Санъатга меҳр қўйган ўқувчилар Успенский мактабида, М. Ашрафий номидаги Тошкент Давлат консерваториясида, «Баҳор», «Туркистон», «Халқлар дўстлиги» саройларида, Алишер Навоий номидаги Ўзбек давлат академик Катта театри саҳнасида йирик концерт дастурлари таркибида ўз маҳоратларини намойиш этмоқдалар. Бунга мисол тариқасида Ўзбек халқ чолғулари бўлимининг етакчи ўқитувчиларидан Бахтиёр Яминов ўқувчиларининг Тошкент давлат консерваториясида ўтган синф концертини эслаш мумкин. Ғижжак ихтисослиги бўйича таҳсил олаётган ёш созандалар — 9-синф ўқувчиси Умид Эшонхўжаев, 11-синф ўқувчилари Раҳматулла Нормуродов ва Ғайрат Аброровнинг чиқишлари консерваториянинг нуфузли илмий-ижодий жамоаси, қолаверса, барча тингловчиларда яхши таассурот қолдирди. Ўқувчилар концертмейстер Гулнора Утеева жўрнавозлигида ўзбек ва чет эл композиторларининг асарлари, сайқалланган халқ куйларини ўзига хос талқинда ижро этдилар.

Глиэр мактабининг мусиқа туркуми бўйича директор муовини, доцент Жаҳонгир Иброҳимов шогирдлари тақдим этган синф концерти ҳам алоҳида эътирофга лойиқ. Концертда иштирок этган ёш чолғучи, 5-синф ўқувчиси Дониёр Зуфаровнинг ижроси илиқ қаршиланди. 1995 йили мазкур мактабга виолончел ихтисослиги бўйича ўқишга қабул қилинган Дониёр улғайгани сари ижрочиликдаги муваффақияти билан кўзга ташлана борди. Устози кўмагида у янги, ҳажми ва мураккаблиги жиҳатидан анча маҳоратталаб асарларни ўргана бошлади. Мазкур концертда ўзи севиб ижро этадиган «Алла» (К. Кенжаев), «Скерцо» (Гоэнс), «Ария» (Матиссон), «Қалбимда» (С. Жалил), «Қўшчинор» (ўзб. халқ куйи), Ж. Иброҳимов мослаштирган «Рондо» (Боккерини) асарларини тингловчилар ҳукмига ҳавола этди.

Маҳорати билан бутун аудиторияни ўзига қаратган яна бир чолғучи ҳақида алоҳида тўхталиб ўтишни лозим топдик. Зоҳиран жиддий, мулоҳазали, нигоҳлари ўйчан ва маъноли бу болакай ўзини Суннат Иброҳимов деб таништирди. У ранг-баранг концерт дастурлари билан бир қатор саҳналарда, Глиэр ва Успенский мактаблари, консерватория, Санъатшунослик институти, «Туркистон», «Халқлар дўстлиги» саройларида турли анжуманларда артист Аминбой Сапаев бошчилигидаги камер оркестри жўрлигида яккаnavоз сифатида бир нечаасарларни маромига етказиб ижро этишга улгурган. Чолғучининг бу галги концерт дастуридан «Чаман ялла» (Ж. Иброҳимов мослаштирган ў. ҳ. к.), «Адажио ва Рондо» (Вебер), «Деҳқонча рақс» (Дмитриеску), «Сўзсиз қўшиқ» (М. Ашрафий), «До мажор кичик концерти» (Гайдн), «Аллегро» (Ф. Янов-Яновский) асарлари ўрин олган. Суннатнинг саҳнада ўзини тутиши, ижоддаги журъат ва қатъияти, техник имкониятлари кўпчиликни ҳайратга солди. У шу кунларда Туркияда ўтадиган концерт сафарига ҳозирлик кўрмоқда.

Юқорида исми-шарифи тилга олинган болалар билан бирга, ўқитувчи Ж. Иброҳимовнинг яна икки шогирди — 8-синф ўқувчиси Миразиз Мираҳмедов ва 10-синф ўқувчиси Абдувосит Ғофуров ҳам шу йилнинг апрелида Гулистон шаҳрида ўтказиладиган ўрта махсус санъат билим юртлари ёш созандаларининг XV Республика танловида қатнашишга қизғин тайёрланмоқдалар. Устозлари билан бирга жўрнавозлари — бир неча танловлар дипломанти Гулжаҳон Ҳасанова ҳам уларга кўмаклашмоқда.

Хуллас, режалар катта. Мақсад эса маҳоратни такомиллаштириш устида тинимсиз ишлаш, янги асарларни юксак даражада ижро этиб, мусиқа деб аталмиш мўъжизавий оламга чуқурроқ кириб бориш, санъатнинг мафтункор қудрати билан кишилар қалбига олам-олам қувонч улашиш...

Ирода ДАДАЖОНОВА

Жонибек СУБҲОН

ЎТАР КУН ШУКРИНИ АЙЛАБ...

АРУЗ ОСМОНИДА

Бир ғазал ёнган қадар мовий аруз осмонида,
Тобланур неча олов ичра юрак босқонида.

Токи фориғ айладим байтларни ғафлат зангидан,
Ғунчадек неча чўмилтирдим кўзим найсонида.

Бойчечакдек қатрасин қаттиқ заминда демадим,
Майса янглиғ мисралар унди юракнинг қонида.

Юқдими дилга ғазаллардан назокат хислати —
Ҳар нечук жоним турар титраб қазо пайконида.

Билмадим, қисматми шоир аҳлига асли-азал
Умрин ўтказгай наҳот у бир ғазал армонида?

Ахтариб жозибалик дуру гуҳарлар жилвасин,
Ўзича от сургай ҳар шоир сухан майдонида.

Ҳар сўзин аскар-да, ҳар бир сатрини лашкар қилур,
Қанча сабру қанча кучки бор экан имконида.

Ҳамма ўткувчи каби шоирга ҳам таскин шуки,
Қалби қолғайдур яшаб ҳар бир сўзи исёнида.

Ҳар кишига қисмати ўзича ҳиммат айлагай:
Жонибек қутлуғ ғазалзор гўшанинг посбони-да!

ЖИЛВА ҚИЛИБ

Ойна мулзам иттифоқо унга боққан чоғи ёр,
Ёр жамоли олдида гўёки ойна доғи бор.

Дуч келиб икки тиниқлик тушдими кўрк баҳсига,
Гарчи йўқ ойнанинг кўнглида зарра ҳам ғубор.

Ойна ҳолис баҳо бергувчидир, ёр — камтарин,
Ким боқар четдан, мисоли юзлашур икки кибор.

Ойна ёр ҳуснини суқ бирла эттирганча акс,
Дер гўё: «Кўз тегмасин, бўйнингга осгин бир тумор!»

Ойна ўрганди дилбар ташрифига шул қадар,
Бир нафас гар кўрмаса ул чеҳрани, тутгай хумор.

Аввали сал-сал, кейинроқ олдими ё машқини,
Юз буришни ойнадин дилдор ўзига билди ор.

Ойнани енгди ва ёки ойна сеҳри берди тан:
Иккисига юзлашурдин ўзга машқ йўқдир бирор.

Бора-бора ҳуснидан дилбар ҳаволанди чунон,
Ўзин ойна сезди дилбар қошида озурда, хор.

Жилвагарми ҳусни ёки ойнада жилва қилиб,
Жонибекнинг ихтиёрин айлади дилбар шикор.

ҒАРДУН СИНГАРИ

Эврилур бир кун замин бош узра гардун сингари,
Бор ҳаёт вазнин йўқотгай зарра гард — ун сингари.

Унда шоҳми ё гадо, кийган либосин фарқи йўқ,
Бир қаср олгай қучоққа, оғуши тун сингари.

Кел, болам, деганча кутгай ҳаммани ер ул маҳал,
Ганжи ҳам бермас нажот кетганда Қорун сингари.

Бу жаҳонда кўрмадим дардимга мос дардкашни бир,
Йўқ садо мен айлаган чин оҳу зор — ун сингари.

Гар ажиб рўшно тилаклар қайси дилнинг ёридир,
У ҳаёт танбурини ростлайди ноҳун сингари.

Бу ҳаётга гар кишидин бир илиқлик етмагай,
Дейди: «Афсус, ўтди умрим бир совуқ кун сингари!»

Шунча кетганлар қатори борадурким Жонибек,
Хўмраяр ҳам, жилмаяр ҳам барча мамнун сингари.

ОСТОНАМЕН

Гар хайрлиғдир қадам — бир покиза остонамен,
Босганинг боис оёқ чин бахт ила мастонамен.

Кимгаки соф, хайрихоҳ туйғу мукаррамдир агар,
Боғлагайман у билан умрим йўлин дўстона мен.

Дилдаги ёниш бўлакча, тилдаги хониш бўлак,
Сиғмагум Фарҳоду Мажнун сингари достона мен.

Севги имлосидин айлаб хуш каломлар инкишоф —
Ишқни янги фан, дедим, бор фан билан қасдона мен.

Дайри дуннинг сирларин бир-бир очиб, сўнг оқибат
Ишқ деган оташни киргиздим бу ғофил жона мен.

Ўзлигимни хокисор тутганга дема хок қадар,
Бошима чиққилки, бошинг етгизай осмона мен.

Қилмагил ётлиғ, уётлиғ иш бу ошиқ аҳлиға,
Кир менинг кўксимга-ю, кўр, сен билан ҳамхона мен.

Эвазига барчасин ёр қучса, айтғай Жонибек:
«Руҳ каби дунёда қолғумдур абад, росмона мен!».

БОШИНГ УЗРА

Бошинг узра бугун ферузадир гар гумбази осмон,
Қабоғингдин нечун қорлар ёғар теграңгга, эй нодон.

Нечун кўксингни очмассен хайрхоҳ хуш насимларга,
Гўё қум чайнагандирсан — юзингдан сочилур нордон.

Нигоҳингда баланд осмонга устунлик даъвоси бор,
Шу боисми, димоғингга қилар гоҳ калталик нарвон.

Замон қушдир, не зотлар ул учун сепиб қўйилган дон,
Ҳаёт — чандир, келолмас бас у бирлан одамий дандон.

Ҳаволанмай, ҳар ўтган гарди пойин кўзга суртиб юр,
Ёниб бешак тугайдирмиз, сену мен — шам, жаҳон — шамдон.

Жаҳон наздингда зиндондир, нечун ҳам бунча шаккоклик,
Ўтар кун шукрини айлаб яшайвер очилиб хандон.

Адолат шамширин гар сидқи йўқлар ясар бўлсанг,
Оловпуркар юрак — босқону, бўлсин манглайинг — сандон.

Насиб қилмайди эртанги кунинг бу кунга келтирмоқ —
Бу тақдирнинг буюрғони бўлар, сен чопмагил чандон.

Сўзим хоҳ панд ата, иста — қулоғингга яқинлатма,
Буни айтди-да қўйди сен учун бир Жонибек Субҳон...

Таржима — юксак санъат

«ФАРҲОД ВА ШИРИН»НИНГ ТОЖИКЧА ЖАРАНГИ

Форс ва тожик халқлари Фоний «Девон»и мутолаасидан ўн бешинчи асрдан буён баҳраманддирлар. Улуғ шоирнинг машҳур «Мажолисун нафоис» тазкираси бир неча марта форсий тилга ўгирилган. Асримиз ўрталарида унинг «Хамса»си достонлари ҳам тожик тилида янграй бошлади.

1957 йили хўжандлик шоир Муҳиддин Аминзода Алишер Навоийнинг «Фарҳод ва Ширин» достонини таржима қилиб, бир йилдан сўнг нашр эттирди. Менимча, Тожикистонда М. Аминзодачалик ўзбек адабиёти ва санъати тарғиботчиси, ташвиқотчиси бўлмаган бўлса керак. Негаки, бу моҳир шоир-таржимон ўзбек тилидан ўнга яқин драмаларни тожик тилига ўгириб, тожик саҳнасини ўзбек спектакллари билан бойитди. Унинг таржимасидаги «Фарҳод ва Ширин», «Равшан ва Зулхумор», «Нурхон» сингари саҳна асарлар Хўжанд, Душанбе, Кўлоб шаҳарлари тантаналарида узоқ йиллар қўйилган. Ушбу сатрлар муаллифи ҳам, тақдир тақозоси билан, шу томошаларда кичикроқ роллар бажарган эди...

Муҳиддин Аминзода билан танишганимда мен ёш актёр ва талаба эдим. Бадиий ижод ва таржима санъатига қизиқишим ўша даврдаёқ беихтиёр мени таржимон ижодхонасига бошлаган. Бир куни Муҳиддин Аминзодадан:

— Муаллим (биз устозга шундай деб мурожаат этардик), нега саҳна асарларини таржима қиласиз? — деб сўрасам, у киши:

— Мен шоир бўлсам ҳам саҳна асарларини жуда ёқтираман. Менимча, драма — девордаги сурат, полотно. Саҳна асарида бу сурат-полотно ҳаётлигидек жонланади. Адабиётнинг барча жанрлари саҳнада тирилади: бундан қўшиқ ҳам мустасно эмас, — дедилар.

Мен ўзбек бўлганим, ўзбек санъати ва адабиётидан воқифлигим учун ҳайратланиб:

— Муаллим, нега Фарҳод, Мажнун, Равшан, Нурхон ва Ҳайдар ариялари айнан ўзбек тилидаги оҳангда янграйди? Таржимада бошқа оҳангга тушмаган? — десам таржимон шундай жавоб берди:

— Мен саҳна асарининг шеърларини роял олдида ўтириб таржима қиламан. Аввал ўзбекча оҳангида айтаман ва таржимани шу оҳангга солиб ярата бошлайман...

Менимча, бу усул таржима тарихида учрамаган бўлса керак. Қувончлиси шундаки, оҳангга риоя қиламан, деб уринган санъаткор-таржимон асл нусха мазмунини зинҳор қашшоқлаштирмас эди. Чунки шоир Муҳиддин Аминзода ўзбек адабиёти ва санъатини севар, Тошкент радиосини муттасил тинглар, муҳими ўзбек тилини яхши билар эди. Бу анъана Хўжанд шоирлари ва олимларинигина эмас, аҳолининг аксарият қисмига тегишли десам муболаға бўлмас.

Шоир-таржимон М. Аминзода Навоий асарларини луғатсиз ўқийдиган донишмандлардан эди. «Фарҳод ва Ширин» достонининг таржимони ижодий лабораториясига кирганимизда таржима илмига хос бўлган янги ижодий таржима усулларига дуч келамиз. М. Аминзода менга Алишер Навоийнинг «Фарҳод ва Ширин» достонининг 1956 йилги нашрини кўрсатди. Ҳар бир саҳифада бир неча ўринда байт рўпарасига «муфт» сўзлари такрор-такрор ёзилган эди. Муфт — меҳнатсиз, текин топилган маблағдир. Мен таржимондан:

— Нега «муфт» сўзларини ёзавергансиз? — деб сўрасам шундай жавоб берди:

— «Муфт» белгили байтлар менга ижодий меҳнат-машаққатсиз муяссар бўлган мисралардир. Мазкур байтларни ўзбек тилидан тожик тилига ўгранишда гоҳ бирор қўшимчани ўзгартирганман ё бирор сўзни таржима қилганман: байт ажиб ҳолатда тожикча тус олган!

Бу гапларга юзаки қараганда таржима осон иш экан, деб ўйлаш мумкин. Аслида «Фарҳод ва Ширин» достонини муаллифи сингари арузнинг ҳазажи мусаддиси маҳфуз ва ҳазажи мусаддаси мақсур вазнларида бошқа тилда талқин қилиш ҳазилакам иш эмас. Таржимонга қўл келган икки ҳолатни инобатга олмоқ керак: биринчидан, тожик шеъриятининг асосий вазни аруз бўлгани учун, бу иш Аминзода-шоирга қийин бўлмаган; иккинчидан, Навоий асарлари тилида форсий-тожикча сўзларнинг кўплигини инобатга олсак, буни тушуниш янада осонлашади. Муфт байтлардан бир нечасини таққослаб ўқийлик:

Навоий нусхалари:

Магар ваҳм алҳамидур тез рафтор,
Не адҳам, жардаи шабдез рафтор.

Таржимаси:
Бувад чун адҳами ваҳм ў ба рафтор,
На адҳам, жардаи шабдезрафтор.

Асли:
Суманбарлар бори зебову нозук,
Ҳунарварлар, бағоят чусту чобук.

Таржимаси:

Суманбарҳо ҳама зебову нозук,
Ҳунарварҳо, бағоят чусту чобук.

Кўриняптики, биринчи байтнинг иккинчи мисрасини таржимон айнан сақлаган. Байтнинг биринчи мисрасидаги **ваҳм, адҳам** ва **рафтор** сўзларини ҳам сақлаб, матнни тожик тилига ўгиришга эришган.

Иккинчи байтда таржимон биринчи мисрадаги «бори» сўзини «ҳама» деб таржима қилиб (вазн ва таржима мос келган), ҳар икки мисрада кўплик қўшимчасинигина ўзгартириш билан кифояланган. Натижада байтнинг тўлақонли бадиий таржимаси яратилган.

Таржиманинг асосий талаби шуки, ўгирилаётган асар қайси давр адабиёти намунаси бўлмасин, таржима бугунги адабий тилга таржима қилиниши керак. Тожикистонда ўртача бадиий асар тиражи 10 минг нусха бўлган ўша замонларда Алишер Навоийнинг «Фарҳод ва Ширин» достони 20 минг нусхада тожик китобхонига тақдим этилди. **Бадиий таржиманинг баркамоллиги унинг оригинал асардай қайта яратилганидан сезилади.** «Фарҳод ва Ширин» достони таржимаси ана шундай таассурот қолдиради. Бу достон таржимасини ўқиган тожик ўқувчиси Жомий ва Низомий «Хамса»лари достонини ўқигандай мириқади. Негаки, достоннинг қайта талқинида Навоий маснавийсининг барча ғоявий-бадиий хусусиятлари айнан асл нусхадагидек сақланган.

Санъаткор сўз қули эмас, у маъно ва таъсирчанлик яратувчи сеҳргардир. Шунинг учун у байт шаклига қул бўлмайди. Масалан, қуйидаги байтда —

Ато айлаб ёқосин чоку йиғлаб,
Бўлуб бори улус ғамноку йиғлаб —

муаллиф бир сўзли радиф (йиғлаб)дан фойдаланганини ҳолда, таржимон ўша мазмун ва таъсирчанликка эришиш учун икки сўзли радифга мурожаат этган. Шу ўринда биринчи мисранинг барча сўзлари муқобил ҳолатда сақланганини айтмай ўтолмаймизки, бундай барча сўзларни сақлаб ўша мисрани қайта бунёд этиш ҳақиқий адабий тилмоч сеҳргарлигидир:

Падар чоки гирибон карда бигрист,
Халойиқ оҳу афғон карда бигрист.

Ташбиҳ-ўхшатиш санъати асар таъсирчанлигини кучайтириш воситасидир. Айниқса, бу санъат тубандаги байтдагидек бироз муболағага йўғрилган бўлса... Шоир аждар кўзларини ёниб ётган нефт булоқларига менгзаган:

Бўлуб икки кўзи наззора чоғи,
Нечукким нафтнинг ўтлуғ булоғи.

Таржимон ташбиҳ санъатини айнан ифодалай олган ва асл нусха таъсирчанлигини берган. Эътиборлиси шундаки, бу мисолда Навоий сўзларини изчил сақлаб қолиш ҳодисаси йўқ; аммо ўша сўзларнинг ажойиб муқобил ифодалари барқ уриб турипти:

Ба ҳангоми назора ҳар ду чашмон,
Бувад чун чашмаи нафт оташафшон.

Фарҳод ва Ҳусрав ораларидаги савол-жавобни аёвсиз қиличвозликка ўхшатиш мумкин. Бу фикрий, ҳиссий, ахлоқий мунозара манзараси асл нусха ва таржимада айнан бирдайлиги кишини қувонтиради. Негаки, достоннинг зиддиятлари чўққиси бўлган бу манзара асарнинг ўзак-ўзакларидандир:

Деди: қайдинсен, эй мажнуни гумраҳ?
Деди: мажнун ватандин қайда огаҳ.

Бигуфто: аз кужои, қайси гумроҳ?!
Бигуфто: аз ватан мажнун кай огоҳ?

Деди: недур санга оламда пеша?
Деди: ишқ ичра мажнунлуқ ҳамиша.

Бигуфто: дар жаҳон дорє чє пеша?
Бигуфт: аз ишқ мажнуни ҳамеша!

Тожик ва ўзбек мумтоз адабиётларида бирор кишига мурожаат, ундов муштараклиги шу даражадаки, тожик таржимони Фарҳоднинг Ширинга ёзган мактубининг шу қисмини сўзма-сўз сақлаб қолишга мажбур бўлган ва ғоят тўғри иш қилган. Чунки бу байтда ошиқнинг маъшуқасига бўлган бутун олий ҳурмат-эътибори, эъзози мужассамлашгандир:

Нигоро, маҳвашо, иффатпаноҳо,
Жаҳон маҳвашлариға подшоҳо!

Нигоро, маҳвашо, иффатпаноҳо,
Ба маҳвашҳои олам подшоҳо!

Достоннинг тожик тилидаги таржимасидаги мулоҳазаталаб ўринлар оздир. Бу ҳам бўлса, балки нашр имкониятлари туфайлидирки, матн бироз қисқартирилган; мафкура муносабати ва шўро сиёсати билан боғлиқ ўзбек тилидаги қисқартиришлар етмагандай, тожик тилида достон бундан ҳам ихчамлашган. Қувончлиси шундаки, бу қисқартиришлар воқеалар тизимига узилишлар келтирмаган. Қолаверса, синчиклаб қаралганда ҳар қандай катта ҳажмли ишда у ёки бу маънода сезилар-сезилмас камчиликларни пайқаш мумкин. Чунончи, шоирнинг қуйидаги байти таржимада қай ҳолатга тушганини кузатайлик. Асли:

Хазони ҳажр кетмакнинг навиди,
Баҳори васл етмакнинг умиди.

Таржимаси:

Навид аз рафтани айёми ҳижрон,
Умед аз омади васли баҳорон.

Навоий байтида муқобала санъати қўлланилган бўлиб, икки мисрада бир-бирига нисбатан маънавий жиҳатдан қарама-қарши бўлган уч сўз ва устун турипти: **хазон-баҳор; ҳажр-васл; кетмак-етмак.** Тожикча талқинда аслият мазмуни яхшигина берилган. Бироқ қарама-қарши маъноли сўзларнинг биттаси камайгани (таржимада — **хазон** (куз фасли) ўз ифодасини топмаган. Тожикча нусхада муқобала унсурлари: **рафтан-омади; ҳижрон-васл,** холос. Инсоф билан айтсак, таржимон бу байт маъносини-мазмунини озайтирган, деб бўлмайди. Аммо поэтик санъатдаги ўша жима кемтикликни инобатга олмасдан иложимиз йўқ.

Хуллас, мумтоз мутаржим Муҳиддин Аминзода Алишер Навоийнинг «Фарҳод ва Ширин» достонини тожик тилида қайта яратиб, тожик адабиётини «Хамса»нинг янги талқинидаги бир достони билан бойитди ва тожик бадиий таржима амалиётига ҳам таржима санъатининг янги бир дурдонаси манзур этилди.

Ваҳоб РАҲМОНОВ,
филология фанлари номзоди, доцент

Китобингизни ўқидим

БЕҲБУДИЙ ҲАҚИДА РИСОЛА

Ўзбекистон мустақиллиги шарофати билан XX аср бошлари ва 20-йилларда ижод этиб, шўролар даврида бегуноҳ қурбон бўлган Мунаввар қори Абдурашидхонов, Абдурауф Фитрат, Чўлпон, Абдулла Қодирий сингари бир қанча жадид зиёлилар қаторида «Туркистон жадидчилигининг отаси», дед ном олган Маҳмудхўжа Беҳбудий ҳаёти ва мероси ҳақидаги янгича қарашдаги ишлар амалга оширилди, унинг «Танлаган асарлар»и нашр этилди. Лекин шунга қарамасдан, Маҳмудхўжа Беҳбудийнинг ижтимоий-сиёсий, тарихий ва фалсафий қарашлари ҳақида ҳали махсус ишлар ёзилмаган эди. Шу жиҳатдан тарих фанлари доктори, профессор Дилором Алимова ва санъатшунослик фанлари номзоди Дилбар Рашидованинг «Маҳмудхўжа Беҳбудий ва унинг тарихий қарашлари» («Маънавият» 1998) номли рисоласи муҳим аҳамиятга эга бўлди. Рисолада Беҳбудийнинг жаҳон ва Туркистон тарихи, жўғрофиясига оид қарашлари, тарихни ўрганишнинг аҳамияти борасидаги фикрлари, бу борада яратган илмий китоблари («Мухтасари тарихи ислом», «Тарих ва жўғрофия»), тўплаган бой китоб фондлари, олиб борган педагогик ва публицистик фаолияти («усули жадид» мактаблари, «Ойина» журналидаги ишлари), уларнинг тарихи ҳамда бугунги аҳамияти таҳлил қилинади.

Энг муҳими, рисолада Маҳмудхўжа Беҳбудийнинг XX асрнинг бошида Бухоро ва Туркистонда ҳамон ҳукм суриб келаётган кучли иқтисодий ва ижтимоий қолоқлик, жаҳолат ва хурофот тўғрисидаги ҳамда улардан қутулиш учун қилиниши керак бўлган ислоҳотлар ҳақидаги муҳим ижтимоий-сиёсий мақолалари («Бизга ислоҳ керак», «Ҳақ олинур, берилмас», «Баёни ҳақиқат») илмий таҳлил қилинади, аҳамияти холис баҳоланади.

Булардан ташқари, китобда Маҳмудхўжа Беҳбудийнинг 1917 йил феврал инқилобидан Туркистон мухторияти ғалабасигача бўлган даврдаги ўлкада миллий истиқлол ғоясининг ғалабаси учун олиб борган тарғибот ва ташвиқот ишлари ва бу борада Н.Г.Малицкий каби рус шовинист, анархистларига қарши курашда Мунаввар қори, Убайдулла Хўжаев, Аҳмад Заки Валидий Тўғон каби маслакдошлари билан ҳамкорликлари ҳам қамраб олинган. Бу йўлда унинг ҳатто Туркистон мухторияти болшевиклар томонидан тугатилгандан кейин ҳам умид узмай умрининг охиригача ғояси учун хизмат қилганлиги таъкидланади.

Китобда Маҳмудхўжа Беҳбудий 1913-1914-йилларда «Ойина» журналида босилган «Бизга икки эмас, тўрт тил керак», «Тарих ва жўғрофия» каби мақолаларининг рус тилига илк бор таржимада берилиши ва унинг йирик асарлари, улар ҳақидаги баъзи бир муҳим мақолаларнинг китоб охирида илова қилиниши ҳам рисоланинг илмий ва амалий қимматини оширган.

Умуман айтганда, профессор Дилором Алимова ва фан номзоди Дилбар Рашидованинг Маҳмудхўжа Беҳбудийнинг тарихий қарашларига оид мазкур рисоласи Беҳбудий қарашларини миллий истиқлол мафкураси нуқтаи назаридан холис ёритган биринчи китоб ҳисобланади.

Шерали ТУРДИЕВ

МУҲАММАДЖОН МИРЗАЕВ

Ўзбекистон мусиқа маданияти ва санъати оғир жудоликка учради. Моҳир созанда, устоз-мураббий, ўзбек миллий бастакорлик санъати карвонбошиларидан бири, бетакрор ижодий тафаккур соҳиби, Ўзбекистон халқ артисти Муҳаммаджон Мирзаев 86 ёшида ҳаётдан кўз юмди.

М. Мирзаевнинг мусиқа санъатига бўлган ихлоси уни ҳаваскорлик тўгаракларига етаклаб борди ва у ўзбек халқ чолғу асбобларини маҳорат билан чалиш сирларини эгаллади. У 1936 йили биринчилар қатори якканавоз созанда сифатида ўзбек давлат филармониясига қабул қилинди ва умрининг охиригача шу жамоада самарали ижод қилди.

Ноёб истеъдоди, тинимсиз изланиши туфайли М. Мирзаев тез орада ўзбек мумтоз куйларини маҳорат билан ижро этди. Оммабоп фолклор мусиқаларига сайқал берди. Дастлабки мустақил мусиқий асарларини ярата бошлади. Ижодининг илк палласидаёқ у басталаган «Меҳнат аҳли», «Жонон» сингари қўшиқ ва куйлар тез орада бастакор номини бутун мамлакат бўйлаб танитди.

1949—53 йилларда М. Мирзаев Тошкент давлат консерваториясида таълим олди ва ўз меҳнат фаолиятини янги ташкил этилган «Лазги», «Шодлик», «Баҳор» каби ашула ва рақс ансамблларининг мусиқий раҳбари, маслакдоши сифатида давом эттирди. Шу йилларда у басталаган «Баҳор вальси» нафақат «Баҳор» онасамблининг, мусиқий рамзи, балки бутун Ўзбекистон диёрининг гўзал табиатини ўзида мужассам этган энг нодир мусиқа асари сифатида дунёга келди ва ўзбек миллий мусиқа санъати хазинасининг улкан бойлигига айланди.

М. Мирзаев бастакорлик фаолиятида муайян ижрочиларга мўлжаллаб, янгича талқин йўлларини кашф этган ва ўз мактабини яратган буюк санъаткорлардан бири. Унинг машҳур ҳофизлар ижросида мукаммал сайқалини топган «Суратинг», «Якка бу Фарғонада», «Айрилмасун», «Кўзларинг», «Ёр истаб» ва «Мустаҳзод», «Хону васлинг», «Кўзим шаҳлога тушди», «Парвона бўлдим» сингари ўнлаб қўшиқ ва куйлари ўзбек халқининг маънавий мулкига айланиб қолди.

М. Мирзаев фидоий инсон, жонкуяр мураббий, ёш истеъдод эгаларининг бетимсол таянчи ва ғамхўри эди. У миллий мусиқа ва қўшиқчилик санъатида ўз овозига ва ижро усулига эга бўлган ўнлаб халқ суйган санъаткорларни, қобилиятли бастакорларни тарбиялаб етиштирди.

М. Мирзаев ўзбек миллий мусиқа санъатини ривожлантиришдаги кўп йиллик ҳалол, фидокорона меҳнати, самарали ижодий фаолияти учун «Ўзбекистон халқ артисти» фахрий унвонига, бир қанча орден, медалларга сазовор бўлган, эл суйган ардоқли санъаткорлардан эди.

Бутун умрини Она Ватанимиз маънавий салоҳиятини бойитишга сафарбар этган, халқимиз шон-шавкатини, миллий руҳи ва миллат шукуҳини ўзининг жозибали куй-қўшиқлари орқали тараннум этган атоқли санъаткор, камтарин инсон Муҳаммаджон Мирзаевнинг ёрқин хотираси қалбимизда абадий сақланиб қолади.

И. КАРИМОВ, Э. ХАЛИЛОВ, Ў. СУЛТОНОВ, Ҳ. КАРОМАТОВ, Т. АЛИМОВ, Н. ЖЎРАЕВ, Х. ЖЎРАЕВ, А. ОРИПОВ, Р. АБДУЛЛАЕВ, Т. АЛИМАТОВ, М. ЙЎЛЧИЕВА, Ў. САИДЖОНОВ, Р. ЮНУСОВ, Ҳ. НОСИРОВА, Г. ИЗМАЙЛОВА, А. ИСМОИЛОВ, О. ҚОСИМОВ.

«Доимий ҳамроҳ»

«АДАБИЙ СУЛОЛА» САРҲИСОБИ

«Адабий сулолалар», кам бўлса-да, адабиёт оламида учраб турадиган ҳодиса. Ёзувчи Аҳад Ҳасан ва унинг фарзандлари ижоди ҳам худди ана шундай ҳавас қилгулик анъананинг камтарона бир кўринишига ўхшаб кетади.

Яқинда «Ёзувчи» нашриётида чоп этилган «Бухоройи шариф дерлар» номли тўпламга Аҳад Ҳасан ва унинг ўғиллари Илҳом Ҳасан ва Шавкат Ҳасанлар ижодидан намуналар киритилган.

Ушбу мажмуадан Аҳад Ҳасаннинг «Қалдирғочлар қайтган кун» қиссаси ва бир туркум ҳикоялари, шунингдек, марҳум дўстимиз, истеъдодли олим ва ёзувчи Илҳом Ҳасаннинг «Бири кам дунё» трагикомедияси ҳамда Шавкат Ҳасаннинг «Соғинч изтироби» шеърлар туркуми ўрин олган бўлиб, уларда замондошларимиз, уларнинг кураш ва интилишлари, ўзлари каби гўзал ва мураккаб оламлари қаламга олинади.

Диққатга сазовор томони шундаки, адиб қаҳрамонлари ҳаётда бор, теварак-атрофимиздаги содда ва жайдари одамлар. Мен Аҳад аканинг ана шундай «қадрдон» қаҳрамонларини ушбу тўпламга кирган «Қалдирғочлар қайтган кун» қиссасида ҳам учратгандек бўлдим.

Қолаверса, адибнинг тўпламдан ўрин олган «Бухоройи шариф дерлар» номли бадиалар туркуми муаллифнинг янги бир қирраси — тарихий асарларга мойиллигидан дарак беради. «Тангри яратган шаҳар», «Ўн иккинчи дарвоза», «Тош туғён» эсселари, «Бухоройи шарифнинг шоҳиста маликалари» номли бадиалари эса худди йирик бир тарихий асар ёзилиши олдидан кўрилган тайёргарликдек таассурот қолдирди менда.

Илҳомнинг орзулари кўп эди. Мен унинг ушбу тўпламга киритилган «Бири кам дунё» трагикомедияси ва «Сафар», «Муҳаббат», «Олтин балиқча» сингари ҳикояларини, «Ён дафтарда қолган қатралар» ини ўқирканман, ҳаётдан бевақт кетган дўстимизнинг ҳали жуда кўплаб жозиб асарлар яратишга мумкин бўлганига яна бир бор ишонч ҳосил қилдим.

Сулоланинг кенжа вакили Шавкат Ҳасаннинг бир қараганда содда, аммо дард билан, нур билан йўғрилган, фалсафий мушоҳадаларга мойил шеърларини ўқирканман, «Музликларда куйдиму аммо, ўчоқларда музладим, ҳайҳот!», «Мастона тушларга ғарқ бўлган гуллар», «Кўк мотам тутади ғариба кузга», «Шивирлар, пичирлар хазонли йўлак», «Ёмғирдай эзилиб ўйлаганлигим» сингари ташбеҳларига ва образли ифодаларига ҳавасим келди.

Қисқача қилиб айтганда, «Ёзувчи» нашриёти бухоролик адабий сулоланинг бу ўзига хос, «бир муқова остидаги» сарҳисобини амалга ошириб ғоятда савобли ишга қўл урибди.

«Адабий сулоланинг сарҳисоби» менда ана шундай илиқ-иссиқ таассуротлар уйғотди ва ушбу дил сўзларимни китобга сўзбоши ёзган таниқли адиб Носир Фозилов ва ёзувчи Илҳом Зойирларнинг қуйидаги тилаклари билан тугатгим келди:

«Биз ўйлаймизки, ушбу мажмуага киритилган асарлар ўзининг жозибаси, ҳаётийлиги, ҳозиржавоблиги билан Сиз ўқувчиларни бефарқ қолдирмайди»...

Эркин УСМОНОВ

ЭҲТИЁТ БЎЛИНГ, «НАШТАР!»

«ЎзАС» ахбороти

Пойтахтимиздаги Республика Киночилар уйида кўп йиллар давомида ўзбек томошабинларига завқ бағишлаб келган «Наштар» ҳажвий киножурналининг қайта ташкил этилгандан кейинги илк сонларининг намойиши бўлди. Тақдимот маросимида сўзлаган «Ўзбеккино» ДАК раиси муовини М. Ҳазратқулов жумладан шундай деди:

— Бугунга келиб бир неча йилдан буён фаолият кўрсатмаётган «Наштар»дек ҳажвий киножурналга эҳтиёж сезила бошлади. Мана, ниҳоят бугун қайта тикланган ана шу журналнинг илк нишона сонини кўриш имкониятига эга бўлдик. Гарчи, киножурнал нисбатан кичик-кичик лавҳалардан иборат бўлса-да, унинг замирида катта муаммолар ётибди. Шу ўринда мен журналнинг қайта тикланишида яқиндан ёрдам кўрсатган республика Молия вазирлиги, ИИВ ходимларига, Республика Прокуратурасига, Божхона ходимларига ва бошқа бир қатор ҳомийларга ўз миннатдорчилигимни билдирмоқчиман.

Сўнгра йиғилганлар журналнинг илк сонларини томоша қилдилар. Томошабинларнинг енгил кулгиси ва ҳар бир лавҳадан сўнг янграб турган олқишлар журнал ўз мухлисларига эга бўлишидан далолатдир.

АНТИҚА ҲАЗИЛ

Маълумки, бир неча йилдан буён пойтахтимиздаги Й. Охунбобоев номидаги маданият саройида Халқ театри фаолият кўрсатиб келади. Куни кеча ушбу театр жамоаси Ҳамза номидаги Ўзбек давлат академик драма театри биносида «Ана, шунақа ҳазил» номли ҳажвий саҳна томошасини намойиш этдилар. Уларнинг «Янгиликлар», «Учрашув», «Клип» ва бошқа ҳажвиялари ҳақиқий кулги «шоу»сига айланиб кетди ва йиғилганларга хушкайфият бахш этди. Айниқса, Зуҳриддин Тўрахўжаев, Фахриддин Холмуҳамедов, Ҳасан Тоиров, Суръат Салоҳиддиновларнинг ижро маҳоратлари алоҳида таҳсинга сазовордир. Театрнинг бош режиссёри — Шукрулло Маҳкамов. Ижодкорлар уларнинг ижодий фаолиятида яқиндан ёрдам бериб келаётган Акмал Икромов тумани ҳокимлигига алоҳида миннатдорчилик билдирдилар.

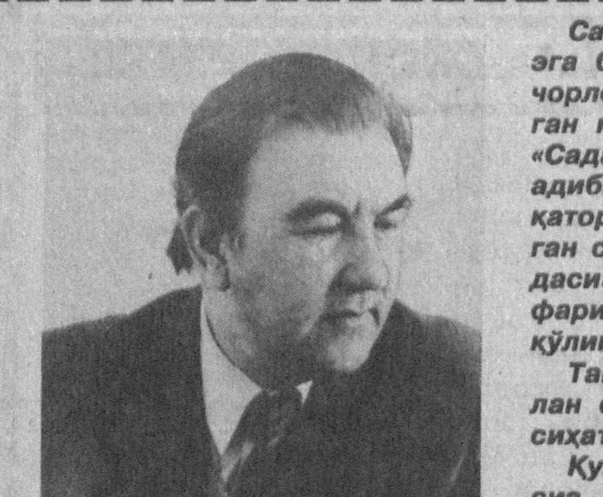

Саъдулла Сиёевни таништириб ўтиришга ҳожат бўлмаса керак. Адабиётимизда ўз мавқеи, ўз ўрнига эга бўлган адиб олтмишинчи йилларда оғизга тушиб, қувноқ ҳажвий ҳикоялари, теран, мулоҳазаларга чорловчи, яхшиликларга етакловчи ҳикоялари, даврнинг куюнчак, долзарб муаммолари кўтариб чиқилган мақолалари билан танила бошлади. Жўшқин, самимий ва дилкаш қалам самаралари 1972 йилда «Садағанг кетай» бўлиб, 1975 йилда «Эркаклар эртаги» бўлиб китобхон қалбига йўл топди. Кейинчалик адибнинг жиддий, фалсафий мушоҳада ва хулосаларга бой, тарихнинг узоқ қатламларига олиб кетувчи қатор асарлари, енгил, аммо наштарли юмор билан суғорилган ҳикоя ва қиссалари эълон қилинди. Борган сайин ёзувчининг мухлислари кўпая бошлади. «Оғир вазнли жанжалкаш» (1976), «Мажнунтолнинг новдаси» (1986), «Аваз» (1986), «Ёруғлик» (1989), «Бепарво бўлмоқчиман» (1990), «Яссавийнинг сўнгги сафари» ва ниҳоят «Аҳмад Яссавий» катта — икки қисмдан иборат тарихий-фалсафий романи мухлислар қўлига бориб етди.

Таниқли адиб Саъдулла Сиёев айни кунларда ўзининг 60 ёшини қаршиламоқда. Бу қутлуғ сана билан севимли ёзувчимизни газетамизнинг кўп минг сонли муштарийлари номидан табриклаб, у кишига сиҳат-саломатлик ва ижодий парвозлар тилаймиз.

Қуйида сиз адибнинг янги — «Яссавийнинг иккинчи сафари» романидан олинган парча билан танишасиз.

ТАҲРИРИЯТ

Саъдулла СИЁЕВ

Муборак тасбеҳ

«Яссавийнинг иккинчи сафари» романининг II китобидан боб

Дари хилват банду дари суҳбатро кушой,
*Дари шайхиро банду дари ёриро кушой.**
Абдулхолиқ ҒИЖДУВОНИЙ

Неча кундирки, Қурбат хонақоҳи олис Туркистондан келган мусофирлар ва шу маскан ичра макон қурган мискинлар, дарвешлар нафаси ила маъмур эди. Неча кундирки, бу муаззам даргоҳ самарқандликларнинг Маккасига айланган. Бу ердан бомдоддан то хуфтонгача одам оёғи узилмайди. Барча эл — сайисдан амири лашкаргача ўзини парвона янглиғ хонақоҳга уради, авлиёи кабирнинг суҳбатига ноил бўлмоқни, жилла қурса, бўйларини бир кўриб, дуосини олишни умид қилади.

Ҳазрат Самарқандда ўн кун турди. Ўн биринчи куни карвонни кўчиришга изн берди. «Оққан дарёнинг оққани маъқул, бир ерда турган сув бузилиб кўлмакка айланиши муқаррар». Хонақоҳ мутасаддиси Абулқосимни чорлаб, зикрга ҳозирлик кўришни буюрди. Шайх бу тадбир ила қиш ўчоғи тор, деб бир ерда зерика бошлаган дарвешларни ғафлат уйқусидан уйғотмоқчи ва машаққатли сафарга тайёрламоқчи эди. Тариқат одобига кўра, ҳар бир шаҳар ё музофот хонақоҳида қўним топган дарвешлар сулук сарҳалқасини бу манзилдан у манзилга кузатиб қўяр, сўнг асл қўналғаларига қайтарди.

Жумъа куни бомдод намозидан сўнг зикри султониятга ижозат берилди. Зикр чоғи Шайх «Ҳақ-ҳув!», «Ҳақ-ҳув!», дея шох ташлаётган зокирларга қараб кўнгли сидирилди. Ҳалқа ичра кумуш қўнғироқдек таниш бир овоз етишмаётган эди. Қутбиддинни эслади, Султон Маҳмудхоннинг калтафаҳмлигидан ранжиди. «Ҳайф шунча панду насиҳат! Ақлу заковат бирла битмаган юмушни зулму таадди воситасинда уддалаб бўлурму? Булбулни тилло қафасда сайратмакни орзу қилибдур ул нодон. Булбул илҳомни қайдин олур — буни аҳли дил билур. Дасти панжаси қилич тутиб қабарғон суворий не билсун?»

Пир Қутбиддиннинг ғайриихтиёрий бир суратда тутиб турилганидан бохабар. Унинг зўрлик бирла завжалик мартабасига етказилганини-да эшитди. Шул боис хоннинг қуюқ дастурхонига оёқ босмади, билъакс уни умарою уламо кўз ўнгида мулзам этиб, шаҳарни ҳувиллатиб кетаётир. Аммо кўнглининг бир чеккасида Қутбиддиндан ҳам гумони бор. «Наҳот, бул навжувондаги шайтоний васваса раҳмоний тафаккурни мағлуб этган бўлса? Расули худо лутф этмишки, аш-шайтону яжри фи ибни одама мажра-аддами — одам фарзандининг ичинда шайтони лаъин мисли қондек кезиб юрадир. Собиқ шаҳзоданинг азозил қуткусига бардоши етмаган эрса, бас, биз анга етарли таълим беролмабмиз».

Зикри султония охирлаб борар, аммо Шайхнинг кўз олдидан Қутбиддин кетмасди. Ҳазрат хотимат-аз-зикрда бул халифасининг яккахон товушда ҳикмат айтиб, кўрни қайта бошдан жунбушга келтиришига ўрганиб қолган эди. Водариғ, ҳукми Оллоҳ ушмундоқ эркан.

Кун кўтарилганда зикр поёнига етди. Терлаб-пишиб кетган дарвешлар тўп-тўп бўлиб, ҳовлини тарк эта бошладилар. Ташқарида улуғ бир издиҳом йиғилган эди. Халойиқ ичида Шайхнинг ғойибона муридлари, аркони дин, сарой мулозимларию мадраса толиблари, мударрислар, олис-ёвуқ кентлардан келган қора чопонлик деҳқонлар, қўли қадоқ, тиззаси ямоқ косиблар, бемор хешларини орқалаб олган дуоталаблар, бола етаклаган аёллар, чорбозорчилар, муҳтасиблар, мужовирлар, хуллас, етмиш икки хил тоифага оид кимсалар жам эди.

Яссидан чиқиб, Ўтрор, Исфижоб, Шош орқали Самарқандга кириб келгунча Шайх карвонига юзлаб киши қўшилди. Одамлар дарёга талпинган ирмоқ сингари, туркистонлик талаб аҳлининг сафини тобора тўлдириб борарди. Самарқандда карвон азим бир дарёга айланди. Ҳозир бу тошқин дарё хонақоҳ олдида султон ул-орифиннинг бир оғиз фармонига интиқ бўлиб чайқалиб турарди.

Ниҳоят, эшикда Шайх кўринди. У қалин тўдани қиличдек ёриб, шиддат билан чиқиб келди. «Бисмилло!», деб дарвозахона олдидаги баланд лойсупага кўтарилди. Халойиқ гувранди. Умрида Шайхни илк бора кўриб турган муслим, муслималар «Шайхим! Шайхим!», дея ингранди. Ҳазрат оломонга кўз югуртирди. Барқашдек тирсиллаган башаралар, такаббур дийдалар, умидвор нигоҳлар, юпун кийим ичида ғужанак бўлиб турган бечораҳол кимсалар... Қавс оёқлаган. Қишнинг боши. Аччиқ ел сўқади. Шайх мискин-мазлум қорақўзларга тикилиб турдию лабини тишлади. Ваъз айтиб уларни совуқ ҳавода азиятга қўйишни истамади. Дарҳол мухтасар дуога қўл очди:

— Ла илоҳа иллоллоҳу раббусамовоти ва роббул арзи ва роббул аршил кариим! Муҳтарам жамоат! Ҳақ таоло ҳидояти бирла тез фурсатда йўлга чиққаймиз. Бизга равон йўл тилаб келибсиз, Яратганнинг ўзи умрингизни зиёда қилсун. Берган тузларингизга ризо бўлингизлар. Омин, субҳоналло, ўзинг аҳли раиятнинг ризқини бутун қилғайсен, аларни золимнинг зулмидин асраб, беморларига шифо бер, муҳтожнинг ҳожатини чиқар, мушкулини осон қил! Ё раббим, подшолик тахтини пойдор қил, хон ҳазратларининг иймонига заҳмат етмасин, анинг кўксида мурувват, адлу диёнат нури барқарор бўлсин, Оллоҳу акбар!

Жамоат гувиллаб, Шайх билан баробар фотиҳа қилди. Шайх супадан тушди. Оломон иккига ажраб йўл бўшатди. Ҳазрат, одатига кўра, ерга қараб халқ орасидан ўта бошлади. Сал нарида Бобо Мочин Шайхнинг тўриқ отини жиловидан тутиб турарди. Ҳазрат «Бисмилооҳу раҳмонир-раҳим!», деб узангига оёқ солди. Сулаймон қўлтиғидан олди. Шайх енгил ҳаракат билан эгарга қўнди. Ўзи томонга ўгирилиб, ҳайратомуз қотган эл-улусга қараб оҳиста бош силкитди ва отини ниқтади.

Карвон Самарқандни тарк этди. Олдинда чориқ кийиб асо ушлаган фидойи жон дарвешлар. Улардан кейин пойи-пиёда зиёратчилар йўл танобини тортади. Бобо Мочин отнинг чап томонида, ўнг қўли билан юганни маҳкам тутиб олган, танасига сиғмаётган ҳисларини аранг жиловлаб, аста одим ташлайди. Шайхнинг ўнг тарафида, йўрға отда Сулаймон кетаётир. Ҳазрат карвонини кузатиб келаётган иродат аҳли бирор тош йўл босгач, аста-секин ортда қола бошлади.

Работга чиқдилар. Ҳазрат ортига ўгирилди. Самарқанднинг калта-култа миноралари, масжиди жоме гумбази, ям-яшил гужумлар элас-элас кўзга чалинарди. «Қайта кўришмасак хўш энди», деб Шайх юзига фотиҳа тортди. Сулаймон ҳам унга тақлид қилди. Сўнг кўнглида бир фикр кечди. Пир робитаи қалбия воситаси ила уни фаҳмлаб, халифасига қаради:

— Ҳм, Сулаймон, бир гапингиз бормиди?

Пирдан сирини яширишнинг фойдасини йўқлигини сезиб, Сулаймон ачинган қиёфада деди:

— Сафимиз... бир кишига камайди, пирим. Шул нуқсон каминага тинчлик бермайдир.

Сулаймон Қутбиддинни назарда тутаётган эди. Умуман, Шайхнинг бу икки халифаси ўртасида пинҳоний бир ихтилоф бор. Очиғроғи, Сулаймон негадир Қутбиддинни хушламайди. Шаҳзодалиги ёқмайдими, пирнинг бу болага айрича меҳр қўйганими... Ҳар қалай, Сулаймон Қутбиддинни муршиддан қизғонади.

Ҳазрат Сулаймоннинг бетига қараб муртидан кулди:

— Хоразмда ҳам бир маҳрамдин айрилмасак кошки эди, деб қўрқадирмиз. Ҳар кас ўз элинда сафимизни тарк эта берса...

Сулаймонга бу гап тарсакидек тегди. Пир Қутбиддин баҳонасида Сулаймонга ҳам ишора қилаётган эди.

— Тавба қилдим, пирим, — деди Сулаймон чўчиб, — биз ул надимингиз бирла бамисли оға-инидурмиз.

Ҳазрат йўлга тикилди. Хаёлчан товушда насиҳат қилди:

— Кўнгилни кенгайтиринг, Сулаймонқул. Бир қопга бир қоп сомон сиғар, вале кўнгилга Жайҳунни жойласа бўлур. — Пирнинг товушида истеҳзо оҳанги сезилди, — Сизнинг ул инингиз шул фурсатда нафс бирла жанг қилаётир. Бул ҳам бир имтиҳондур. Қани, сабр этайлик-чи. Ким ғолиб, ким мағлуб бўлар экан.

Сулаймон ўзини оқлаб нимадир демоқчи бўлдию тилини тишлади. Агар оғиз очса, пирдан аччиқроқ гап эшитиши тайин эди.

Совуқ забтига олди. Зикр сабаб, қонлари қизиган дарвешлар ирғай асоларини ерга зарб билан уриб, аччиқ елга кўкрак кериб бораяптилар. Кунига ўн-ўн беш фарсах йўл юрмаса, жони танасига сиғмайдиган Бобо Мочин ҳам осойишта. У от туёғига мослаб бир-бир қадам босади. Карвон хароб кентларни, вайрона боғларни, кимсасиз далаларни ортда қолдириб, хонаи муборакка тобора яқинлашиб борарди.

Шайхнинг бир ҳикмати бор. Ортда қолар тоғингни эмас, борар боғингни ўйла, дер эдилар. Ҳали Бухорои шариф олис, камида олти кунлик йўл. Дарғом сувидин энди кечдилар. Олдинда Миёнкол, Кармана, Тавоис, Ғиждувон турибди. Барибир, Ҳазрат тўриқда енгил чайқалиб кетаркан, хаёлини Бухоро банд этди. Машриқдаги бу муаззам шаҳарнинг ораста кўчалари, хазинатул ҳикматга тўла мадрасалари, жаҳон овозаси бўлмиш бозорлари, кундуз офтобни, тунда ойни акс эттирувчи зилол ҳовузлари бирма-бир кўз олдидан ўта бошлади. Бухорони тарк этганига ўн йилдан ошди. Шаҳар сомонийлар даврида обод эди, қорахонийлар тахтни эгаллагач, унинг ҳуснига ҳусн қўшилди. Тимлар, тоқилар, фавворалар, рудлар, масжиду мадрасалар қурилди. Варақа тоғидан сопол қувурларда сув келтирилди. Зари руд деб аталмиш ўқариқ кенгайтирилди. Мана, неча замондирки, шаҳар салжуқийлар султони Муиззаддин Санжари мозий илкига ўтди. Санжар не каромат кўрсатди экан? Қуббатул исломга равнақ бердими ва ё анинг зеб-зийнатига маҳлиё бўлиб юрибдирму? Шайх дунёнинг ул бурчида, Дашти Қипчоқда туриб ҳам гоҳо нохуш хабарларни эшитиб юрибди. Бухорои шарифдаги ғариб дўзандалар тўқийдирган зар палаклар, гиламчилар босган фундуқий жойнамозлар, зарбоф чопонлару дарпардалар Бағдод халифасининг остонасига элтиб ташланармиш. Эл-улуснинг туя-туя мол-мулки бир дуои хайр бадалига ғорат қилинармиш! Халифа учун маҳобатли бир заррин дарпарда тўқибдиларки, анинг қиммати Бухоронинг бир йиллик хирожига тенг эрмиш! Алҳазар! Бул қандойин бедодликки, бир вилоят аҳлининг йил — ўн икки ой йиғлаб-йиғлаб қилғон меҳнати эвазига муслимлар халифаси шоҳона қасрини безатиб, пишқириб ўлтирса?! Амирал-муслимин қилодирғон юмушми бу?! Қани инсоф, қани диёнат?!

Шайхнинг кўкси тошди. У фикран дўсти Шайх Абдулхолиқ Ғиждувонийга таъна қилди: «Рутбангиз баланд, дўстим. Мақомингиз хожаи жаҳон. Сулук сардорисиз. Ноиблару волийлар йўлини тўсиб, халқнинг ўзи топган насибасини ўзига раво кўрмак чорасини қилмоқ лозим эди». Ҳазратнинг кўз олди равшанлашди. Қаршисида кўкиш, тиниқ бир нур пайдо бўлди. Нур гумбазга айланди. Гумбаз ичидан Абдулхолиқ сузиб чиқди. У дўстига тимқора кўзларини тикиб жавоб қилди: «Дашномингиз жоиз, Шайхим, вале бир матал борким, турк йиғлаган гапга ажамлик кулар эрмиш. Улус оғалари бирини минг, мингини туман қилмоқ илинжида Бухоронинг ҳам зарини, ҳам харини халифага ниёз қилиб ўтирғон бўлса, не илож? Сув бошидин лойқа, дўстим».

Ҳалиги зангори шуъла сўнди. Ғиждувонийнинг таниш сиймоси ғойиб бўлди. Шайх басират кўзи билан кўрганларини тағин бир мулоҳаза қилиб, йўлга тикилди.

Йўл юрганга йўл ёвуқ экан. Шайх карвони тинмай йўл босиб, учинчи куни Карманага бориб қўнди. Бухорогача икки манзил қолган эди. Дарвешлар «Ёҳу!», деб тағин изларига қайтдилар. Шайх мусофир йўлдошларига бир кун дам берди. Пайшанба тонги отди. Сулаймон хонақоҳдаги бир беморнинг ҳолидан хабар олиб келаётган эди. (У табиблик ҳам қиларди). Шайхул-машойихнинг хос хонасига яқинлашдию тахта бўлиб қолди. Рўпарасида бир қучоқ ўтин кўтариб... Қутбиддин турарди! Сулаймон, сири фош бўлган кимсадек бир лаҳза довдиради. Сўнг ноилож илжайди.

— Ҳов, на илож этиб галдингиз бу ера, шаҳз...иним?

— Ассалому алайкум, оға, — деди Қутбиддин, икки қўли банд бўлгани учун бош эгиб, — Оллоҳга шукур, насибамга етиб олдим.

Сулаймон Ҳазрат ҳузурига Қутбиддин билан бақамти киришни истамади.

— Манга беринг оғочни, — деди ва ёш халифанинг қўлидан ўтинни олиб ичкари кириб кетди.

Сулаймон Шайх хонасидаги мўрконли ўчоққа ёғоч тахлаб, ўт қўяркан, Ҳазрат маъноли йўталди. Сулаймон беихтиёр ўгирилди. Шайхнинг вақти хуш эди.

— Сулаймонқул, сафимиз андак кенгайиб қолғон кўринадирму? — деб кулимсиради. Сулаймон дарҳол юкинди. Аммо узр айтмади, бошини ҳам қилиб ўтира берди.

— Оловни ёқинг, аёз забтига олди, — деди Шайх. Сулаймон девдек гавдасига ярашмаган эпчиллик билан ирғиб турди. Шайх кўзларини юмди. У тағин борар боғини сайр қилди. Хаёлидан қиёматли дўсти, соҳиби каромат Абдулхолиқ Ғиждувоний кетмай қолди.

Султон ул-орифин Аҳмад Яссавийнинг Ҳижоз сафарига отланганидан Абдулхолиқ Ғиждувонийнинг хабари бор эди. Шайх бир неча ой муқаддам Хожага мухтасар нома битиб юборган, унда, Олло насиб этса, жумодил-охирнинг оёқларида Бухорои шарифда дийдор кўришмакни умид қилган эди. Хожа шаҳарлараро елвизакдай изғиб юрувчи тужжорлар тилидан Шайхнинг Самарқандда сокин бўлиб турганини ҳам эшитди. Жумодил-охирнинг йигирма олтинчи куни ўтиб борар, вале азиз меҳмондан хушхабар йўқ эди.

Ниҳоят, мужда келдики, бир замонлар бир бурда нонни бўлиб ейишган жон дўсти Шайх Аҳмад Яссавий Карманада эмиш. Хожанинг руҳ қуши учиб Кармана сари кетгандек бўлди. Дарҳол навжувон халифаси Ориф Ревгарийни ҳузурига чорлатти.

— Моҳи тобон, Шайхул-машойих Карманага етибдур. Истиқболига отланинг. Муштоқи дийдор эканлигимизни билдиринг.

Ориф Ревгарий Бобо Мочин сингари елоёқлардан эди. Хожаси йўл тадоригини ўйлагунча шаҳристондан чиқиб, работга етди.

Хожа қабатига халифаларидан Аҳмад Садоқий, Авлиёи Кабир, Сулаймон Карманийни олди. Бухоронинг қирқ уламосини эргаштириб, бомдодда Ғиждувон сари йўлга чиқди. У Туркистон валисини ўзи туғилиб ўсган қадрдон юртида кутиб олишни ният қилган эди.

Ориф Ревгарий камида ўн фарсах келадиган йўлни уч соатда босиб ўтиб, Карманага етиб келди. Шайхнинг жиловдорига айланди. Ҳазратнинг ўнг тарафида Бобо Мочин, чап тарафида Ориф Ревгарий. Хожа Абдулхолиқ уламои кིром ила дўстининг пойи қадамига пешвоз йўлга чиққан маҳал Шайх карвони ҳам Ғиждувон қайдасан, деб йўлга тушди. Тобора йўлнинг таноби тортилиб, икки бузрук, икки қутбул ақтоб ўзаро яқинлашиб борар, гўё самода икки тўлин ой, ерда икки азим дарё — Сайҳун ила Жайҳун бир-бирига ёвуқлашиб келаётгандек эди.

Хожа Абдулхолиқ сўфийликда олий мақом — фанофиллоҳга эришган нодири даврон эди. Кечмиш фаслларда зикр этганимиздек, бундай зотлар учун замон билан маконнинг фарқи қолмайди. Улар ўзларидаги нури тажалли — руҳий қувват орқали ўтмиш манзараларини кўз олдига келтириши, бўлажак қисматдан башорат қилишлари мумкин. Ғиждувоний от жиловини озод ташлаб, саманнинг қамишдек тиккайган қулоғига тикилиб бораркан, кўзларини юмди. Дўстини ўйлади. Йигитлик айёмини хотирлади. Кўз олдида йигирма йил бурунги Бухорои шариф, садри жаҳон очган зовия-хонақоҳ жонланди.

Абдулхолиқ зовияга бош уриб келганида бу ерда уч сўфий бор эди: Абдулла Барқий, Ҳасан Андоқий, Аҳмад Яссавий. Улар пири муршид Юсуф Ҳамадонийдан илми ҳолни таҳсил олар, етти мақомнинг тўрттасидан ўтган эди. Тўрт муриди солиҳ оға-ини бўлиб устоз этагидан тутдилар. Пир ҳам уларнинг бошидан муборак қўлини узмади. Лайлу наҳор сафоли суҳбатидан бенасиб этмади. Оҳ, у кунларнинг файзу баракоти! Зикри самоънинг шиддати, зикри хуфянинг лаззати, раҳнамо имдоди бирла олами лоҳут, олами носут аро сайру, арши курсини, лавҳу қаламни саёҳат этмак, таносуҳ бўлиб, моуманни унутмак, фано бўлиб ҳақ дийдорига қовушмоқ ишқи! Буларни хаёлдин ўчириб бўлурми?! Томирларида иссиқ қон айланиб, кўксини омонат нафас тўлдириб-бўшатиб турар экан, хотирдин чиқормоқ мушкулдир, мушкул...

Пир умр карвони манзилга етаётганини пайқадилар чоғи, туққан эли Марвга жўнадилар. Яссавийни учинчи, Абдулхолиқни тўртинчи халифа этиб тайинладилар. Хонақоҳ икки дўст ихтиёрида қолди. Яссавий ўн йилча ҳалқа сардори бўлиб турди. Сўнг Хизр алайҳиссалом ишорати бир-ла Туркистонга отланди. Пири комилдан қолган муборак тасбеҳни дўсти Абдулхолиқнинг қўлига топширди. Бу, энди сулукбоши ўзингиз, Бухоро сўфийларининг раислиги илкингизга ўтди, дегани эди. Мана, ўша воқеага ҳам ўн йил бўлибди. Абдулхолиқ ул муборак тасбеҳни мусҳафдек эъзозлаб асрайди, ҳар сафар қўлга олганида тасбеҳ донаси янглиғ Барқий, Андоқий, Яссавий бир-бир тизилиб хаёлидан ўтади, доналардан такбир саси келгандек бўлаверади...

Ана энди ўшал дўсти қадрдон Ҳажар аласвад зиёрати баҳонасида Бухорога қадам ранжида қилмоқда! «Ба сари мо хуш омадед, султоним!», деди ичида Ғиждувоний ва отига қамчи босди.

Ҳазрат эртасига, аср чоғи етиб келди. Хожа уни қаршилагани кўча оғзигача чиқди. Йўл чангитиб келаётган дарвешларни ўтказиб юборди. Халойиқ ўртасида, тўриқ отда Шайх кўринди. Хожанинг юраги гупиллаб, олға талпинди. Шайх Ориф Ревгарий кўмагида отдан тушди. Белидаги қўшбелбоғини тўғрилаб қўйиб, Хожанинг истиқболига юрди. Саф ёрилиб, одамлар икки авлиёи кабирга йўл бўшатдилар. Хожа Абдулхолиқ қучоқ очиб келиб дўстига ёпишди. Шайхнинг ўнг елкасига бош урар экан, «Об агар садпора гардад...», деб нафасини ростлади. Шайх ҳам Хожанинг ўнг елкасига бош қўяр экан, «... боз боҳам ошно аст»** деди элас-элас. Икки қутбул ақтоб ялакат мағиздек бирлашди.

** Хилват эшигин ёпқил, суҳбат эшигин очқил, Шайхлиқ эшигин ёпқил, дўстлар эшигин очқил.*

*** Об агар садпора гардад, боз боҳам ошно аст — сув қанча бўлингани билан бир куни бирлашади.*

Эътироф

ҲАММАМИЗНИНГ ДОМЛАМИЗ

Гап устоз ва шогирдлар ҳақида кетганда, ҳаммамиз аввал бир зум ўйга толамиз. Сабаби маълум: «Ҳақ йўлида ҳарф ўргатган» устозлар олдида бироз хижилмиз, баъзида ҳурматларини жойига қўёлмадик, баъзан ҳолларидан хабар ололмадик, умр дедик, уй-жой, рўзғор, турмуш ташвишлари дедик, йиллар эса дарёдек оқиб ўтавердилар, устозлар олдидаги бурчимиз, қарзимиз эса...

Фатҳиддин домла Насриддиновнинг номларига, хизматларига, ўзбек журналистикаси учун тарбиялаган, ўқитган, йўл-йўриқ кўрсатган шогирдлар камоли йўлида тортган ранжу заҳматларига изоҳ ортиқча. Жумҳуриятимизнинг қайси гўшасидаги қайси газета ё радиотелевидение бўлмасин, у ерда албатта, домланинг таълимини олган, домла ўқитган қаламкашлар меҳнат қилади. Уларнинг сон-саноғи йўқ. Уларнинг кўплари бугунги кунда юртимизнинг кўзга кўринган шоир-ёзувчилари. Умуман, ТошДУнинг дастлаб бўлим, кейинчалик журналистика факултети сифатида ташкил этилган илм масканини олтмишинчи йиллардан кейин битирган барча толиб ва толибалари тақдирида муҳтарам домламизнинг ҳам муносиб ҳиссаси бор. Домла бу шогирдлари учун кўз нурини, куч-қувватини, қалб қўри, нурли ва сермазмун йилларини сарфлади. Шогирдлар камоли устозлар бахти деймиз. Шундаймикин? Агар шундай бўлса, Фатҳиддин домла ниҳоятда бахтли устоз. Шогирдлари гоҳо йўқламаса ҳам саодатли инсон. Чунки у киши ҳаммамизнинг устозимиз, ҳаммамизнинг домламиз.

Домланинг таржимонлик, драматургия соҳасидаги меҳнатлари ҳам ғоят сермазмун. Бу алоҳида тадқиқий-таҳлилий китоб бўладиган мавзу. Умри — ҳаётининг 33 йилини дарс бериш, сабоқ ўтишдек машаққатли меҳнатга сарф этган ва мана, кексалик гаштини сураётган домлага барча шогирдлари номидан сиҳат-саломатлик, узоқ умр тилаш билан бирга, қадрли газетхонларимизга, домланинг кўпчилик билмайдиган бир сирларини «фош» қилмоқдамиз. Яъни, у кишининг шеърларидан айрим намуналарни эътиборингизга ҳавола этмоқдамиз.

Фатҳиддин НАСРИДДИНОВ

ОТАНГНИНГ ДИЛИНИ ОҒРИТМА ЗИНҲОР

Дўстим, сенга андак айтар сўзим бор,
Тинглаб, маъносига бергил эътибор.
Отанг гоҳо сенга берса ҳам озор,
Отангнинг дилини оғритма зинҳор.

Билсанг, йўқдан сени бор қилган отанг,
Бахту иқболларга ёр қилган отанг,
Сен учун ўзини хор қилган отанг,
Отангнинг дилини оғритма зинҳор.

Отанг амрин билгил амри Худо деб,
Қабул эт ҳар сўзин айни дуо деб,
Одобу ахлоқу шарму ҳаё деб,
Отангнинг дилини оғритма зинҳор.

Умид-ла яхши от қўйдирган сенга,
Ўзи емай-ичмай едирган сенга,
Зар дўппи, зарбоф тўн кийдирган сенга,
Отангнинг дилини оғритма зинҳор.

Отанг бошинг узра сояйи давлат,
Ҳам тоғдай таянчинг, ҳам кўрку савлат,
Юрагингга қўру белингга қувват,
Отангнинг дилини оғритма зинҳор.

Минг бир хил жафолар чеккан сен учун,
Боғ қилиб кўчатлар эккан сен учун,
Пешонаси ерга теккан сен учун,
Отангнинг дилни оғритма зинҳор.

Тонг саҳарлар бедор турган шу отанг,
Жанггу жадалларда юрган шу отанг,
Муҳташам бинолар қурган шу отанг,
Отангнинг дилини оғритма зинҳор.

Қариб, куч-қуватдан қолган у бугун,
Энди елкасидан ол оғир юкин,
Имону ишончинг гар бўлса бутун,
Отангнинг дилини оғритма зинҳор.

Отанг номин қанча улуғласанг оз,
Чунки у беқиёс мураббий — устоз,
Ишларим доимо бўлсин десанг соз,
Отангнинг дилини оғритма зинҳор.

Гуноҳкори азим бўлмайин десанг,
Очилмай ғунчада сўлмайин десанг,
Ажал етмай туриб ўлмайин десанг,
Отангнинг дилини оғритма зинҳор.

АРМУҒОН

Олурмусан кўнгил мулкин сенга ёр армуғон этсам,
Муҳаббат даштида қалбинг қарорин имтиҳон этсам,
Умид занжирларин ташлаб, мурувват боғига бошлаб,
Ризомусан бу боғ ичра сенинг-ла ошён этсам.
Сени йўқлаб тун оқшомлар, чекурман оҳу афғонлар,
Нечук парвойи қилмассан, юрак бағримни қон этсам.
Фироқингда ёниб буткул наво этсам бўлиб булбул,
Висолингга етолмасдан йўлингда садқа жон этсам.
Умидим чақмоғин чақдинг, бу қалбимга олов ёқдинг,
На бўлғай ишқи дардимни висол чоғи баён этсам.
Тараҳҳум этмасанг, жоно, ўтурман дунёдан танҳо,
Муродинг ҳосил ўлғайму туну кунлар фиғон этсам.
Бўлиб Фотиҳи дил мулкинг, тутолсам маъшуқам илкинг,
Ажабланмайди бу олам чаманзорда макон этсам.

Очиқ турдаги «Маданийтранс» ҳиссадорлик жамияти барча ҳиссадорларга маълум қиладики, 1999 йил 25 июн куни соат эрталаб 8.00да ҲИССАДОРЛАРНИНГ УМУМИЙ ЙИЛЛИК ЙИҒИЛИШИ ЎТКАЗИЛАДИ.

Манзил: Чилонзор тумани, Жанубий-Ғарбий саноат зонаси, Проектная кўчаси, 1-уй.

Йиғилиш кун тартиби:

1. Бошқарувнинг 1998 йилги фаолияти тўғрисида ҳисобот
2. Йиллик балансни ҳамда аудиторлик хулосасини тасдиқлаш
3. 1998 йилги даромадларни тақсимлаш
4. Ҳиссадорлик жамияти раҳбарияти таркибига ўзгаришлар киритиш

Йиғилишда қатнашиш ҳуқуқига эга бўлган ҳиссадорлар рўйхатини тузиш муддати 1999 йилнинг 25 майигача

Акционерлар юқорида кўрсатилган манзилда 1999 йил 25 июн куни соат 7.30да рўйхатга олинадилар.

Ўзбекистон Республикаси Маданият ишлари вазирлиги Ўзбекистон халқ артисти, бастакор **Муҳаммаджон МИРЗАЕВнинг** вафот этганлигини чуқур қайғу билан билдириб, марҳумнинг оила аъзолари ва ёр-биродарларига чуқур таъзия изҳор этадилар.

Ўзбекистон Республикаси Маданият ишлари вазирлиги М. Ашрафий номидаги Тошкент давлат консерваторияси ректори Равшан Юнусовга синглиси **Юлдуз Юнусованинг** бевақт вафоти муносабати билан чуқур таъзия изҳор этади

Ўзбекистон Республикаси Маданият ишлари вазирлиги, Халқ ижодиёти ва маданий-маърифий ишлар республика маркази Сирдарё вилоят ҳокимлиги маданият ишлари бошқармаси бошлиғи Йўлдош Норбўтаевга волидаи муҳтарамаси **МУҚУМ ая** вафоти муносабати билан чуқур таъзия билдиради.

Икарус-260 русумли давлат номери 6431 ТНА автомобусига берилган АТ-0001743, 0001744, 0001745, 0001746 рақамли лицензияларнинг АТ сериясидаги 0070168, 0070213, 0070256 ва 0002551 рақамли лицензия карточкалари йўқолганлиги сабабли **БЕКОР ҚИЛИНАДИ.**

Қибрай тумани 32-мактаб томонидан Абдазова Шаҳло Муҳаммадазизовна номига берилган ўрта маълумоти тўғрисидаги А N 874107 рақамли аттестат йўқолганлиги сабабли **БЕКОР ҚИЛИНАДИ**

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ
* * *
НОШИР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ «ШАРҚ» НАШРИЁТ-МАТБАА КОНЦЕРНИ

Ўзбекистон АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ
ÓZBEKISTON ADABIYOTI VA SANATI
1999 йил

Манзилимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Қабулхона — 133-52-91
Танқид ва адабиётшунослик, санъат бўлимлари: 136-56-48
Назм-наср бўлими: 136-56-50
Ижтимоий бўлим: 136-55-78

Бош муҳаррир Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ

Редакцияга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.
Навбатчи муҳаррир — Мукаррама МУРОДОВА

«Шарқ» нашриёт-матбаа концерни босмахонаси.
Манзили: Тошкент шаҳри, «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй
Босишга топшириш вақти—21.00. Босишга топширилди 20.30.

Рўйхатдан ўтиш тартиби № 24. Буюртма Г. — 0360. Ҳажми — 3 босма табоқ. Газета IBM компютерида терилди ва саҳифаланди. Нашр кўрсаткичи — 222. Ташкилотлар учун — 223. 1 2 3 4 5 6

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ

СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН

Тиражи—8840.